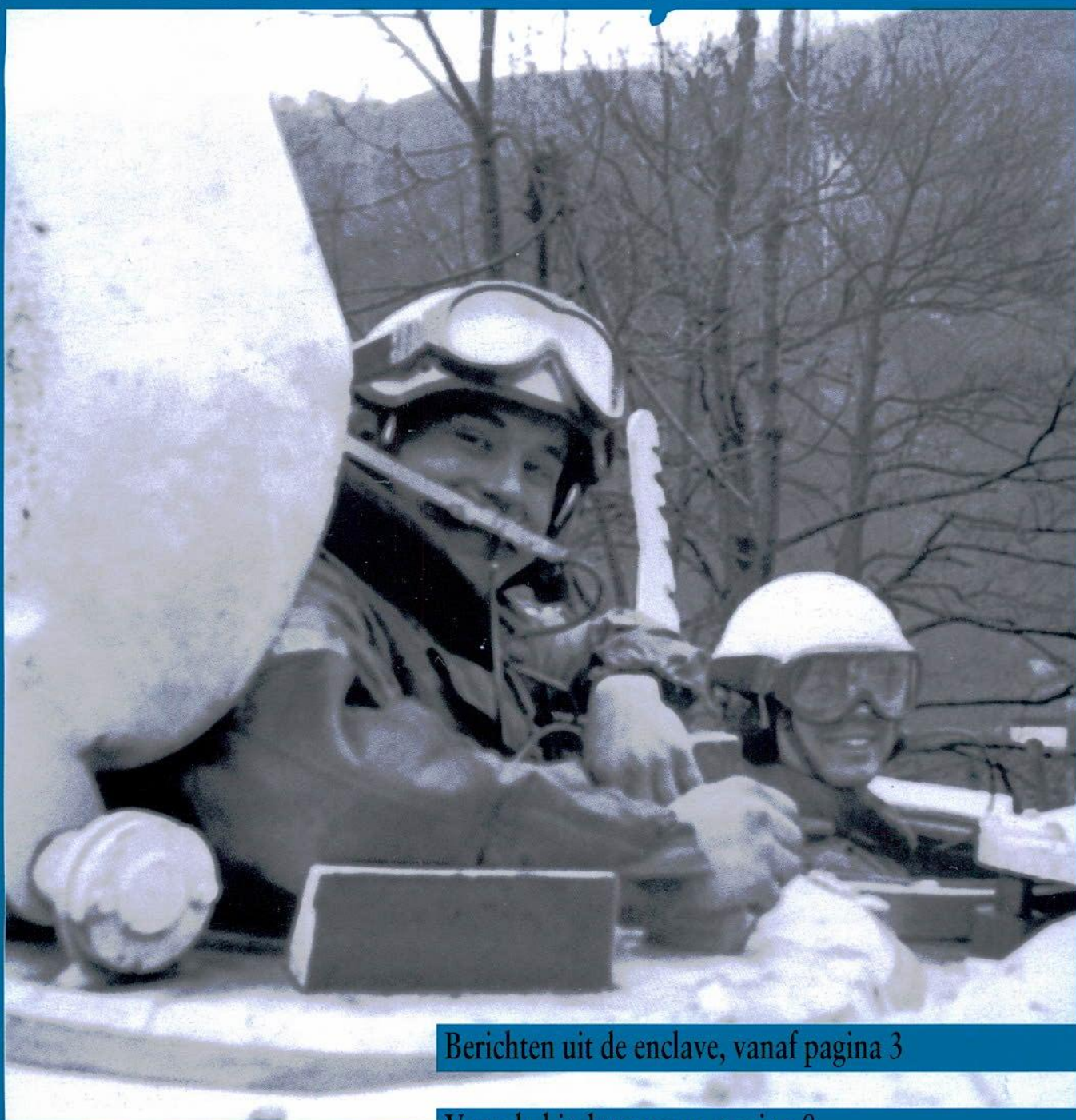

EGO

Berichten uit de enclave, vanaf pagina 3

Vervolg kinderopvang, pagina 8

Een rode baret en de natuur, pagina 10

nr. 6, juni 1995, 34e jaargang
 Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
 storten op postbankrekening 480414
 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
 Militairen ontvangen het blad op aan-
 vraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
 Bart Hetebruij, Wim Heij (voorz.),
 Joan Merens, Vincent Peeters,
 Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
 Gerard van Erkelens, Sabine
 Funneman, Martin Groenewold,
 Cor Hoekstra (CORK), Pieter de
 Jager, Tom Janssen, Stef Kessels,
 Willy Lohmann, Len Munnik,
 René Nauta, Marco van Nek,
 Leonore van Opzeeland, Cor Out,
 Theo Paymans, Rien Robijns,
 Karel Roskam, Paul Rutten,
 Hans Schonk, Frank Spoelstra,
 Jan Stoof, Wessel Visser, Leon Wecke,
 Hans van Wissen.

Eindredactie:

Joan Merens
 Redactiesekretariaat:
 Erika Krijt-Leijendekkers
 Prepress/Lithografie/Druk:
 Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.

Bijdragen in EGO verschijnen op
 persoonlijke titel en vertegenwoordi-
 gen niet noodzakelijkerwijs de visie
 van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is
 alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Tegenstrijdig?	2
Berichten uit de enclave	6 en 7 3
Popmuziek: Kong	7
Kinderopvang	8
Rode baret en natuur	10
Tempel van Mendini	11
Oorlog en Religie	12
Roskam	13
Poster Rene Nauta	14/15
Sport, de moderne doelmaan	16
Een leven na de LIMOS	17
Comics, nobele schurken	19
Film	21
In 't Kort	22
In het vizier	23
Prikkels	24
Vijf voor Afrka	24
Puzzel	24
Boeken	25
Spiegelen en	
Raadsliden- waar en wie	27
Poster Willy Lohmann	28

Als dit nummer van EGO verschijnt zijn de bijeenkomsten, herdenkingen en concerten ter viering van 50 jaar bevrijding achter de rug. In toespraken is uitvoerig aan de orde gekomen dat het viertien van de bevrijding nog steeds actueel is. De opkomst van uiterst rechtse partijen in West Europa, de onstabiele situatie met etnische conflicten in landen die hier niet zo ver vandaan zijn: allemaal goede redenen om aandacht te schenken aan de gruwelijke gevolgen van rassenhaat en fascisme zoals we die uit de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog hebben leren kennen.

De TV-documentaire "Na de oorlog", die als voorbereiding op de 5de mei gedurende een aantal weken werd uitgezonden, geeft een beeld van de sfeer in Nederland na de oorlog op allerlei terreinen. Als je er naar kijkt overvalt je de verbazing over de schijnbare eensgezindheid waarmee aan de wederopbouw gewerkt werd. Waren er natuurlijk ideologische verschillen tussen de politieke partijen, over het doel, iedereen werk, inkomen en een huis, was men het wel eens. Je vraagt je af hoe een documentaire over de jaren 90 er uit zal zien over, zeg, 20 jaar. Zal die een beeld geven van de nu opkomende rassenhaat? Zal juist de vorming van een multi-culturele samenleving, zoals dat nu tot beleid verheven is, de rode draad zijn of misschien de enorme verandering op het gebied van arbeid en werken door de invloed van computers en faxen? Of zal het gaan over het wegvallen van de invloed van de kerken, het individuele zoeken naar nieuwe zingeving of over het wegvallen van het normbesef?

Wat dat laatste betreft: veel mensen weten inderdaad niet meer wat ze moeten vinden van allerlei zaken. Of het is zo ingewikkeld geworden (snapt u waarom bij grote winsten van bedrijven er niet meer werkgelegenheid komt?) of je zwalkt van de ene overtuiging naar de andere. Als we het hebben over "flexibilisering van de arbeid" kun je vóór zijn, omdat het kan betekenen dat je meer ruimte door de week krijgt om eens wat met de kinderen te doen of eindelijk rustig naar de supermarkt te gaan. Je kunt het volgende moment tegen zijn, omdat mensen langere werkdagen krijgen en de vergoeding voor bv. weekendwerk verdwijnt. Dat er een tendens is om meer mensen te laten werken gedurende minder uren per week, maar dan ook op avonden en in weekenden, is wel duidelijk.

Wat bij Defensie gebeurt valt ook niet altijd goed te snappen. Veel mensen zijn niet zeker meer van hun werk, en tegelijkertijd wordt hard gewerkt om de wervingskracht van Defensie te vergroten en om Defensie een "aantrekkelijke werkgever" te laten zijn. Waar in een sector als het bankwezen gevochten wordt om met creatieve, misschien nog lang niet volmaakte, maar toch heel moderne maatregelen mensen aan het werk te houden, waarbij ze ook nog wat tijd krijgen voor bv. zorgtaken in huis, is bij Defensie deze creativiteit ver te zoeken.

"Flexibel inzetbaar", ja, maar geen plannen voor flexibele arbeidstijden, part-time contracten, langdurig buitengewoon verlof voor zorgtaken met verplichte bijscholing (om daarna weer inzetbaar te zijn) of korter werken voor ouderen. EGO heeft over dat laatste al eens iets gepubliceerd en besteedt nu aandacht aan kinderopvang voor defensiemedewerkers. Maar er kan toch wel meer gebeuren of denkt men werkelijk nog steeds dat werken in deeltijd uitzending in de weg staat? Arbeidsrechtelijk zal het niet eenvoudig te regelen zijn, maar waar een wil is is een weg.

Flexibilisering mag nooit alleen maar "meer uit mensen halen als het de werkgever uitkomt" betekenen. Het is een uitdaging om meer en meer verschillende mensen binnen te halen, die ook hun verantwoordelijkheden thuis kunnen blijven dragen. Dan krijgt de Nederlandse samenleving een krijgsmacht die echt die samenleving weerspiegelt en daar een draagvlak in heeft. En dat willen toch, vijftig jaar na de bevrijding, na de val van de muur en na.....?

Redactie

Er zijn mensen die op jonge leeftijd al precies weten wat ze later willen gaan doen. Zo'n iemand is bijvoorbeeld Catharine Vanden Eede. Geboren en getogen in Brussel, 29 jaar, nederlandstalig opgevoed en vrijgezel. Van jongs af aan wilde zij twee dingen, naar het buitenland gaan en mensen helpen. Het beroep van verpleegkundige stelde haar in staat beide zaken te combineren. Na een specialisatie voor vroedvrouw volgde zij nog een cursus tropische geneeskunde van 7 maanden in Antwerpen. Voordat ze in 1990 bij Artsen zonder Grenzen terecht kon, heeft ze een jaar lang bij allerlei hulporganisaties gesolliciteerd. Sinds die tijd is zij vijf keer eerder uitgezonden geweest. Catharine vertelt niet alleen over deze missies, maar zij probeert ons ook enig inzicht te geven in de betekenis van Artsen zonder Grenzen in de enclave Srebrenica.

■ Hong Kong

"M'n eerste missie voor MSF (Médecins sans Frontières = Artsen zonder Grenzen) brengt me naar Hong Kong. Het is 1990 en ik ga een periode van 6 maanden voor vietnamese bootvluchtelingen in gesloten kampen werken. MSF zal zich voornamelijk bezig houden met het geven van prenatale consulten. We mogen alleen van 09:00 tot 17:00 uur het kamp in. Bij elk bezoek worden we gefouilleerd. Fototoestellen zijn ten strengste verboden. Medicijnen die we binnen brengen worden geregistreerd. Iets extra's voor de Vietnamezen meene-

men is onmogelijk. Het is in feite een gevangenis. In Hong Kong ben je niet populair als je voor de vietnamese vluchtelingen bent. Het is net zoiets als je in België voor Marokkanen zou werken. Toch is het goed bevallen, waarschijnlijk omdat de Vietnamezen van die toffe mensen zijn.

■ Zaïre

In 1991 vertrek ik naar Zaïre voor m'n tweede missie (9 maanden). Ik werk daar met Angolese vluchtelingen. Mijn taak is het opsporen van ondervoede kinderen. De situatie is hier rustig. De

meeste Angolezen zijn al goed geïntegreerd in de Zaïrese samenleving. Er hangt een prettige Afrikaanse sfeer. Dit in tegenstelling tot m'n derde missie (7 maanden). Als ik in 1993 in Kismayo (Somalië) arriveer, hangt er een oorlogs-sfeer. Het zal een zware en moeilijke missie worden. Mijn taak is het distribueren van melk en het opsporen van ondervoeding in de vluchtelingenkampen. Vaak is je auto al geplunderd voordat je een kamp bereikt hebt. Een ander probleem is dat 80% van de medicatie in het ziekenhuis gestolen wordt en het lokale personeel vaak niet komt opdagen. Op een gegeven moment rest je niets dan naar Nairobi te evacueren. Als je dan na een paar weken terug komt, is de boodschap wel begrepen. De samenwerking verloopt dan op jouw voorwaarden. Niettemin raak ik de laatste maanden Somalië behoorlijk afgestompt.

■ Bosnië

De volgende klus brengt me naar Maglay in Bosnië (4 maanden). Ik bevind me in een Moslim-enclave omringd door Serviërs.

Alleen MSF en UNHCR zijn hier aanwezig. Onze taak is de voedselsituatie te evalueren en de ziekenhuisvoorraden te inventariseren. Daarnaast doen we doen samen met UNHCR distributie van voedsel en houden we supervisie over de ambulanta's (een soort van hulppost van het ziekenhuis). Net als ik 10 dagen thuis ben van deze missie, geeft MSF groot alarm.

■ Ruanda

Het is 1994 en in Ruanda is de hel los gebroken. Ik meld me aan en in no time zit ik in Kigali. Heel luguber om daar rond te lopen. Het is een dode stad. Op straat zie je niemand. Erg indrukwekkend, ondanks het feit dat ik al het nodige meegemaakt heb. Ik ben gekomen om de eerste lijnszorg op te zetten en het is heel positief als je dan na een aantal weken de stad weer ziet herleven. In Gysenyi aan de grens met Zaïre is de situatie daarentegen volledig uit de hand aan het lopen. Vluchtelingen uit de kampen rond Goma stromen terug naar Gysenyi. De meesten hebben dysenterie en sterven bij bosjes. Door middel van het opzetten van "way-stations" (tenten langs de weg) proberen we de mensen

Catharine Vanden Eede

Plaatselijk ziekenhuis

op te vangen. Drie maanden in dit verscheurde land zijn bijzonder enerverend.

■ Srebrenica

Vanaf januari 1995 zit ik in Srebrenica. In eerste instantie voor drie maanden. Als het bevalt en de situatie laat het toe dan kan ik voor langer blijven. Ik ben aangesteld als verpleegkundig coördinator met een drietal taken. M'n eerste taak is het evalueren van de gezondheidszorg en het kijken naar de algemene toestand van de bevolking. Op het gebied van voeding is de situatie nog te overzien. De konvoien van de UNHCR brengen het nodige binnen. Medisch gezien gaat het elke dag slechter. Alle medische konvoien worden tegenhouden. De hygiënische toestand is echt dramatisch. Luis en scabies (schurft) komen heel veel voor. Dit wordt nog eens bevorderd door het feit dat veel mensen bij gebrek aan beter in kleine ruimtes leven. Een tweede taak betreft de veiligheid van MSF. We zijn voorzien van kogelvrije vesten, een bunker en communicatiemiddelen. Allemaal zaken die regelmatig gecontroleerd moeten worden.

Daarnaast is het mijn taak contacten te leggen en te onderhouden met andere organisaties en de lokale autoriteiten. Van het Internationale Rode Kruis krijgen we bijvoorbeeld materiaal om de waterleiding van de stad repareren. UNHCR voorziet ons middels haar konvoien van diesel, triplex en ander materiaal, wat wij weer verdelen onder de plaatselijke bewoners. Met de organisatie Norwegian People Aid hebben we alleen, regelmatig, contact. Hun activitei-

ten liggen meer op het sociale vlak. Momenteel geven ze een cursus Engels en zijn ze bezig met het opzetten van een kindergarten.

Contact met de lokale autoriteiten, in dit geval de Obstina (gemeenteraad), is soms problematisch. Zij zijn in het ziekenhuis de baas en hebben zo hun eigen wensen. Wij zijn van hun afhankelijk wat betreft personeel. Het materiaal is voor onze rekening, niet alleen voor het ziekenhuis maar ook voor zaken als vuilnisophaal en wateropslag.

■ Samenwerking met VN

Daarentegen verlopen de contacten met de VN goed. Elke dag is er een meeting in het voormalige PTT gebouw met Dutchbat, UNCIVPOL en de UNMO's. We krijgen dan een update omtrent veiligheid en incidenten. Ook op praktisch gebied is er een goede samenwerking. Op de compound van Dutchbat in Potocari hebben we een materiaalopslag. Daarnaast werkt het Chirurgisch Team van Dutchbat een dag in de week in ons ziekenhuis. Tweemaal in de week bemannen hun artsen onze ambulanta's (hulpvoertuigen). Soms kunnen we ook gebruik maken van hun röntgen- en echo-apparatuur. Hoewel het om politieke redenen van belang is dat MSF onafhankelijk van de VN gezien wordt, is elke hulp welkom.

■ Tekort aan medicijnen

MSF heeft vijf mensen in de enclave zitten. Er is een deense gynaecologe, een chirurg uit de Oekraïne, een Franse algemene arts, een Franse logisticus en ikzelf, een Belgische verpleegkundige. Het

probleem is echter dat twee van de vijf teamleden in Belgrado zitten te wachten op een clearance om de enclave in te kunnen. We zijn dus nog maar met drie man en ik heb geen idee hoe lang dat gaat duren. Ernstiger is het feit dat het laatste medische konvooi in november is geweest. We doen onze bestelling altijd voor een periode van drie maanden, met andere woorden we hebben niets meer. Er is een schreeuwend tekort aan medicatie. Door gebrek aan essentiële medicijnen is chirurgische interventie vanaf donderdag onmogelijk. Ook is er al sinds zes weken geen insuline meer in de enclave. Dit kan doden kosten. Zelfs al zouden we de enclave in en uit kunnen, dan nog zouden we het niet aandurven om stiekem wat extra medicijnen mee te nemen. De Serven doorzoeken ons zo grondig dat we geheid betrappt worden en daarmee zouden we de hele MSF operatie in Srebrenica in gevaar brengen.

■ Gebonden aan grenzen

M'n grote frustratie is het werken zonder middelen en dat je als Artsen zonder Grenzen juist zo gebonden bent aan grenzen. Het is heel moeilijk deze zaken uit te leggen aan de bevolking want die verwachten zoveel van jouw aanwezigheid. Al met al levert dat best een flinke portie stress op. Op logistiek gebied lopen onze programma's min of meer door. De vuilnis wordt opgehaald en het ziekenhuis krijgt water. Verder ervaart de lokale bevolking onze aanwezigheid misschien als morele steun. Hoe het hier verder moet weet ik niet. Ik weet alleen wel dat het zo niet verder kan gaan. Uiteindelijk beslist MSF Brussel op grond van onze informatie of we kunnen blijven."

Wat heeft de munitie op het oorlogsschip DE ZEVEN PROVINCIËN in 1933 te maken met de VN aanwezigheid van 13 Infbat anno 1995 in Srebrenica? Op het eerste gezicht niets. Toch is er een verband. Korporaal Ralph Satumalaij, 23 jaar, Nederlander van Molukse origine, vertelt over deze en andere zaken.

“Als ik van de MTS afkom, besluit ik te solliciteren bij de Koninklijke Marine. Dienen bij dit krijgsmachtdeel is een traditie binnen onze familie en een elektronica opleiding is een goede basis voor een scala aan functies. De contracten zijn voor de duur van 4 jaar. Dit vind ik te lang. De mariniers hebben tweejarige contracten. Helaas word ik daarvoor afgekeurd. Men adviseert mij de luchtmobiele brigade te proberen, die ‘redelijk’ overeen zou komen met de mariniersopleiding.

De opleiding is een fijne tijd. Natuurlijk zijn er momenten van afzien, maar als Molukkers echt iets willen, gaan ze er voor. Wij zijn echte doorzetters. Wat me op de been houdt, is dat mijn beide opa's ook hele zware momenten in hun militaire carrières hebben gehad. Als je dan eenmaal die baret hebt, zijn ze hartstikke trots. Ook daarvoor doe je het.

■ Niet luchtmobiel, maar uitgezonden

In de parate tijd maken we weinig mee van de luchtmobiele doelstellingen. Meteen gaan we ons voorbereiden op de VN-taken. Ik krijg een andere functie,

Op patrouille

Observatiepost Echo, zuiden van de enclave

namelijk chauffeur op een pantserwagen. Normaal gesproken ben ik plaatsvervangend groepscommandant van de dragonschutters (draadgeleid anti-tankwapen dat van de schouder afgevuurd kan worden).

■ Levenservaring

Een uitzending heeft positieve en negatieve aspecten, maar hoe je het ook wendt of keert het blijft een geweldige levenservaring. Sommige mensen uit Srebrenica geven je het idee dat je niet erg welkom bent. Ze schelden je uit of kijken je weg, terwijl wij er toch echt voor hun zijn. Misschien doen wij in hun ogen te weinig, maar ja, wij zijn ook met handen en voeten aan het VN mandaat gebonden.

Positief is dat je de soldaten en sergeanten beter leert kennen. De onderlinge band is goed. Ook is het een hele ervaring om nu eens ‘echt’ patrouille te lopen. De dingen die je geleerd hebt aan de praktijk toetsen. Daarnaast is het goed voor je relativiseringsvermogen te zien wat de bevolking hier allemaal moet doen om te overleven. Op verlof in Nederland kom je er pas achter hoe goed je het eigenlijk hebt. Je klaagt niet zo gauw meer. Als iets er niet is, accepteer je het. In feite maken we ons in

Nederland druk om niets. Als je de ellende hier ziet, waardeert je het des te meer dat ze het thuis goed hebben; het gevaar is dat je je emotioneel laat meeslepen. Je moet een zekere afstand zien te houden.

■ Test voor de toekomst

Deze 6 maanden zijn voor m'n vriendin en mij een test om te kijken of dit werk wel iets voor ons is. We willen dit dus niet vaker. Ik denk erover om na afloop van dit contract bij de luchtmacht te solliciteren. Iets in de vliegtuigelektronica. Een andere optie is de burgermaatschappij, bijvoorbeeld de audio-visuele hoek. Deze belangstelling komt ook voort uit het feit dat ik heel lang in een semi-professionele band “The King's Eye” gespeeld heb. We hebben zelfs een eigen CD gemaakt. De bandleden zijn bijna allemaal zonen of kleinzonen van oud marine-mensen. Deze marine-Molukkers vormen een heel hechte club. Zelfs wij, de bandleden, noemen elkaar neven.

■ Molukkers en de Zeven Provinciën

De meeste mensen denken dat alle Molukkers bij het KNIL gezeten hebben. Het feit dat er ook Molukkers bij

de marine gediend hebben, is een onderbelichte zaak. Misschien wel interessant om daar wat meer over te vertellen. Mijn beide opa's zijn betrokken geweest bij de mouterij op de ZEVEN PROVINCIEËN. Hun rol in het geheel was echter totaal verschillend.

Op de schepen van de Koninklijke Marine kreeg het 'inlandse' marinepersoneel veel minder betaald dan Nederlanders van gelijke rang en sliepen zij apart van hen in het inlands verblijf. Ook moest men zich apart wassen in de 'inheemse mandikamer' (badkamer). Ze waren te 'vies' om op de wc-bril van de Nederlanders te zitten, maar mochten die wel schoonmaken. Een vorm van apartheid die pas na de tweede wereldoorlog opgeheven zou worden.

■ De mouterij

Als het Ministerie van Defensie in 1932 een loonsverlaging afkondigt voor het marinepersoneel, komen in Indië zowel de Nederlandse als de Inlandse marinebond hiertegen in het geweer. In Soerabaya worden protestvergaderingen belegd en op sommige schepen wordt dienst geweigerd. Zaterdag 4 februari 1933 begint een zwarte bladzijde in de marinegeschiedenis. Op die dag breekt er op het pantserschip DE ZEVEN PROVINCIEËN een mouterij uit. De marinestaf reageert met geweld.

Mijn grootvader Enos Satumalaij werkzaam bij de marineluchtvaartdienst, krijgt 10 februari zonder uitleg opdracht een vliegtuig met bommen te beladen. Diezelfde dag nog wordt DE ZEVEN PROVINCIEËN, met voor het grootste gedeelte Indonesisch personeel, vanuit een vliegtuig gebombardeerd. De bom doodt negentien opvarenden en verwondt er achttien, van wie er later nog vier aan hun verwondingen overlijden.

Mijn andere grootvader Dolf Wattimena bevindt zich de tijdens de mouterij als beginnend lichtmatroos aan boord van DE ZEVEN PROVINCIEËN. Hij herinnert zich het vallen van de bom, de paniek en de ledematen die in de mast hangen.

De muiters worden bijna allemaal uit de marine verwijderd evenals tientallen schepelingen die niet eens direct bij de mouterij waren betrokken. 164 muiters krijgen gevangenisstraffen. Het bestuur van de Inlandse Marine Bond wordt op straat gezet, de bond verboden. Opa Wattimena kan zich echter na een korte internering op het eiland Onrust weer vrij man noemen en mag in dienst blijven. Pas jaren later zullen mijn beide grootvaders elkaars aandeel in deze tragedie te weten komen.

■ Integratie?

In 1951 en '52 komen de laatste honderd schepelingen naar Nederland, de meesten dienen door tot in de jaren zestig. In tegenstelling tot de KNIL gezinnen, waarvan de meesten tot in de jaren zestig in de kampen verblijven, betreft het merendeel van de marine-gezinnen al na een paar jaar een eigen huurwoning, tussen de Nederlanders in. Dit betekende een snelle integratie, maar ook het verlies van een stukje cultuur. Bij mij thuis bijvoorbeeld zijn we met de Nederlandse taal opgevoed. In de Bravo compagnie zitten nog een paar Molukkers. Als zij Maleis praten, kan ik ze nauwelijks verstaan. Dit vind ik jammer. Vooral sinds ik in Srebrenica zit, ben ik echt op zoek naar m'n Molukse 'roots'. Ik voel een soort lotsverbondenheid met mijn beide grootvaders, dat geeft me extra motivatie om het hier vol te houden."

P.S. Voor wie meer wil weten over marine-Molukkers, zie het boek: DE LAAT-

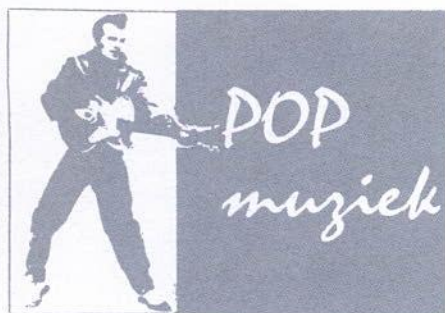
Ralph Satumalaij

STE INLANDSE SCHEPELINGEN van auteur Herman Keppy. Uitgeverij Focus, Amsterdam 1994. ISBN 90-72216-56-3

Srebrenica, februari, maart 1995, Raadsman Bart Hetebrij

Srebrenica

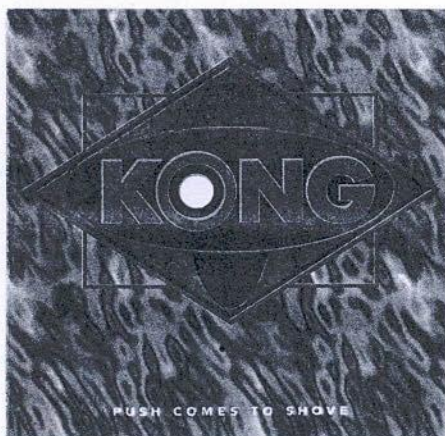

DE GRIMMIGE FILMMUZIEK VAN KONG

Bands zonder zanger zijn er niet zoveel in de popmuziek. De bands en groepen die zo hun muziek aan de man proberen te brengen, hebben doorgaans niet het eeuwige leven. Een uitzondering hierop is de Amsterdamse band Kong, die nu hun derde CD getiteld 'Push comes to shove' uit heeft gebracht.

VIER PODIA

Kong bestaat sinds 1988 en begon als een onschuldig hobbybandje van de formatie Slauerhoff. Toen die band als een nachtkaaars uitsputterde, richtten de leden hun aandacht volledig op Kong. Het Amsterdamse kwartet trok vanaf het eerste optreden de aandacht door het gebruik van vier individuele podia. Dat wil zeggen dat de bandleden ieder in een hoek van een zaal stonden te spelen, en het publiek zo van vier kanten bestookt werd met de dansbare maar keiharde muziek.

Dit muzikale concept legde de band geen windeieren. Bovendien werd de in 1990 verschenen debuut-CD 'Mute Poet Vocalizer' in heel Europa goed ontvangen.

DANSBARE MUZIEK

De muziek van Kong is keihard, hypnotiserend en biedt een intrigerende mix van dansbare ritmes, hip-hop, housemuziek en metal. Door het ontbreken van een zanger of zangeres heeft het ook iets weg van muziek voor een donkere en sferische science fiction film à la Blade Runner.

Op de nieuwe CD heeft Kong geen verrassende nieuwe wendingen aangeleverd, maar wordt dit recept gewoon verder uitgesponnen. Op de twaalf nummers van *Push Comes To Shove* wordt, net zoals op de vorige CD's, veel met samples gewerkt. Toch is er een verschil

hoorbaar. Op 'Mute Poet Vocalizer' en de tweede CD 'Phlegm' uit 1992 was er sprake van uiterst obscure brokjes, bijvoorbeeld Oostenrijkse deuntjes die vervolgens uitgesponnen werden tot vreemde muziek. Nu zijn de gekozen samples meer in dienst van het lied, en wordt een nummer niet om een bizarre sample heen gebouwd.

HOORBARE TEKST!

Ook zijn er stukken tekst hoorbaar, zoals in het eerste nummer van de CD, 'Results'. Daarop vertelt een vrouwelijk stem wat de voordelen zijn van een samenspel tussen fantasie en masturbatie, en hoe dit kan leiden tot een beter resultaat.

In het nummer 'Arabloop' zijn verschillende oosterse stemmen op de achtergrond aan het neuriën. Deze stukjes met de vreemde dansbare ritmes zijn zwakke echo's van andere culturen. Ze verplaatsen je mentaal naar andere plaatsen zoals een Arabische markt, of ze laten je even onwillekeurig dromen over verloren uurtjes op een exotisch strand.

STRAKKER EN CLEANER

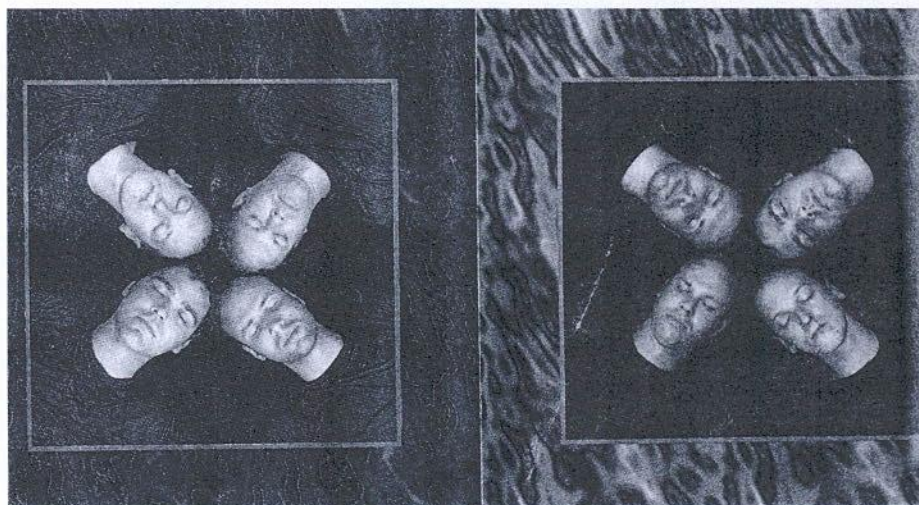
De band is op de derde CD veel cleaner te werk gegaan. Op het debuut waren het vooral het knersen van de gitaren en het gebruik van feedback die essentieel waren en zo een grimmige sfeer op-

bouwden. Nu is alles strakker, beter en meer helder geproduceerd. Het accent ligt vooral op de dansbaarheid. Het losse en rommelige is er bij Kong duidelijk afgesleten. De muziek is meer volwassen geworden, de samples zijn veelzijdiger en vrijer gebruikt. Ook is er meer ruimte voor samenspel. Want waar de meeste instrumentale bands het ontbreken van een zanger opvangen door heftig tegen elkaar in te soleren, heeft iedereen bij Kong zijn plaatsje. De nummers zijn opgebouwd uit losse onderdelen die niet gaan vervelen doordat tijdig wordt overgegaan naar een volgend stuk. Je kan de nieuwe Cd *Push Comes To Shove* ongetwijfeld opzetten om erop te gaan dansen, maar Kong blijft toch vooral je reinste filmmuziek maken.

De band maakt bovendien prima gebruik van elementen uit andere culturen. Door deze muzikale strooptochten zou de band ideaal zijn om eens echt voor een film te gaan werken of op Internet, het immense computernetwerk, van zich te laten horen.

Theo Paymans

HET SOCIALE LEVEN OP EEN PEUTERSPEELZAAL

In de lichte, niet zo erg grote ruimte (ongeveer ter grootte van een klaslokaal) tussen een berg speelgoed staat Lydia Funneman, peuterleidster van "t Oude Weeshuis" in Nijmegen sinds 1991. We praten met elkaar terwijl zij de rommel van die ochtend opruimt en ik haar daar een handje bij help.

'Opruimen laat ik de kinderen wel doen, maar ik doe dat meer om het ze te leren, dan dat ik er zelf wat aan heb. Eén blokje Duplo in de doos tegen ik twintig. Ook een tweejarige moet weten dat op rommel máken, opruimen volgt.'

Lydia is peuterleidster geworden omdat ze eigenlijk altijd al veel met kinderen optrok. Of het nu de jongere zusjes en broertjes van vriendinnen waren, of de buurkinderen, Lydia sloot ze allemaal in haar hart. 'Ik heb nu zelf twee kinderen. Maar dat is toch heel anders dan de kinderen van de peuterspeelzaal. Ik kijk professioneel naar de kinderen op de crèche. Probeer ze steeds een stapje verder te helpen in hun ontwikkeling. Dat doe je bij je eigen kinderen toch veel intuitiever. Veel meer door emoties geleid dan door je verstand. Niet dat ik niet van de kinderen van de crèche houd, hoor! Ik ben echt gek op de meesten! Maar of ik veel of iets minder dol op ze ben doet er niet zo toe, ik kijk even nauwkeurig naar elk kind. Naar vooruitgang, ontwikkeling en achterstanden, of dat nu het gehoor, de spraak of een psychische achterstand is. Als een kind bijvoorbeeld helemaal geen contact met andere kinderen of met mij zoekt, dan

merk ik dat meteen op. Dan neem ik met toestemming van de ouders contact op met een logopediste of met de psycholoog van het VTO (vroegtijdige onderkenning van ontwikkelingsstoornissen)-team. Die nemen dan contact op met de ouders.'

Lydia werkt op een van de twee peuterspeelzalen van "t Oude Weeshuis". Zij leidt de groep van twaalf 2/3 jarigen en haar collega heeft een groep van vijftien 3/4 jarigen. Samen verdelen ze drie stagiaires en twee banenpoolers, zodat de kinderen ook in kleine groepjes begeleid worden bij hun spel. Peuterspeelzalen zijn in de regel van 9 tot 12 open. Kinderdagverblijven zijn veel vroeger open en daar kunnen de kinderen vaak ook de hele dag blijven.

'Een peuterspeelzaal is er natuurlijk primair voor de kinderen; van 9-12 kun je als volwassene niet veel meer doen dan het huis stofzuigen en even een krantje lezen. Ook best fijn, om dan even de handen vrij te hebben, maar als ouders echt opvang nodig hebben voor hun kinderen omdat ze moeten werken, dan brengen ze hun kind niet bij mij, maar in een kinderdagverblijf, dat soms al om 7 uur open is.' Lydia vindt het leuker om op een peuterspeelzaal te werken dan op een kinderdagverblijf. 'Je hoeft je alleen maar met het spel en de ontwikkeling van het kind bezig te houden, niet met al zijn natjes en droogjes. Kinderen slapen en eten niet bij ons. Dus de problemen die dat extra geeft, heb ik niet.'

Lydia heeft wel moeite met de kleine

ruimte waar ze in moet werken. 'Het is vroeger een kantoorruimte geweest, de ruimte is zo akelig vierkant. Er zijn nergens leuke hoekjes voor de kinderen. Ik vind het heerlijk als we naar buiten kunnen. We hebben een grote speelplaats buiten. De kinderen zijn buiten meteen

Kinderopvang bij Defensie

Het is soms moeilijk te begrijpen dat zo veel militairen en burgers niet meer zeker zijn van hun baan, terwijl tegelijkertijd Defensie maatregelen aankondigt om een "aantrekkelijke werkgever" te worden voor nieuw aan te trekken personeel. Een maatregel, die al enige jaren van kracht is, is de regeling kinderopvang voor militairen en burgers, werkzaam bij Defensie. Deze maatregel was bedoeld om het werk bij Defensie voor vrouwen met kinderen aantrekkelijk en in ieder geval mogelijk te maken. Ondertussen maken zo'n tweehonderd mensen gebruik van de regeling en is er een wachtlijst, omdat het geraamde budget niet voldoende blijkt te zijn. Een succes dus, deze regeling, nu en hopelijk ook in de toekomst. Maar bereikt hij zijn doel: werken bij Defensie voor meer vrouwen aantrekkelijk maken? Hoe denken ouders erover en hoe ziet kinderopvang er eigenlijk uit? In een drietal EGO's (mei, juni en juli/augustus) aandacht voor verschillende vormen van kinderopvang en een antwoord op deze vragen.

rustiger dan binnen. Dan zoeken ze hun eigen plekje op en spelen hun spel. Gelukkig hebben we hier in het gebouw ook nog een gymzaal waar de kinderen zich kunnen uitleven.'

'Ik zou het alle ouders aanraden om hun kinderen naar een peuterspeelzaal of

kinderdagverblijf te laten gaan. Zeker nu de gezinnen zo klein zijn en op heel veel plaatsen buitenspelen met buurtkinderen niet meer kan, zijn de kinderdagverblijven en peuterspeelzalen heel belangrijk voor de sociale ontwikkeling van kinderen. Ik merk het aan kinderen die pas later bij ons komen en de eerste

drie jaar van hun leventje alleen thuis hebben gespeeld. Die hebben soms echt moeite met contact leggen.'

Sabine Funneman

KINDEREN IN HUN EIGEN BELEVINGSWERELD

Al ruim vijftien jaar werkt Luitenant ter Zee A2OC Carin Hofman-Kleinveld bij de Marine. Ze is getrouwd en heeft twee kinderen: een zoon van vijf en een dochter van drie. Ze hoopt binnenkort weer te gaan varen, maar op dit moment is ze Coördinator Kinderopvang KM. Ze kent dus de regeling kinderopvang KM goed en heeft als werkende moeder ervaring met de praktijk.

'De Marine heeft een budget voor kinderopvang; in principe komt iedereen in aanmerking voor kinderopvang, maar omdat het een vastgesteld budget is hanteren we wel een paar criteria: vrouwen en alleenstaande ouders hebben prioriteit. Dit komt voort uit het positieve actieplan van de krijgsmacht. Gelukkig is er maar een kleine wachtlijst, er staan minder dan tien mensen op. Iedereen in de Marine kan op de hoogte raken van de regeling kinderopvang via "Med-DPKM(alg)5", maar het behoort tot mijn taak om ieder die daar om vraagt van verdere informatie te voorzien. Ik zorg er voor dat een informatie-pakket en aanmeldingsformulieren naar het privéadres gestuurd worden, niet iedereen wil immers voor zijn of haar werk-omgeving meteen weten dat er een kind op komst is.

Voor de Marine treedt de Stichting Hop Marianneke op als intermediair, zij huren de kindplaatsen bij alle vormen van opvang (kinderdagverblijven, gastouders, 24-uurs opvang en buitenschoolse opvang). Hop Marianneke verzorgt ook de financiële afwikkeling voor ons.

Op dit moment worden 114 "marine-kinderen" via de regeling opgevangen op 61 full-time kindplaatsen. Net als bij de KL ligt de verhouding bij militairen (meer mannen dan vrouwen maken gebruik van de regeling) precies omgekeerd aan die bij het burgerpersoneel. Maar ja, daar werken ook veel meer vrouwen. Gemiddeld gaat elk kind 6 dagdelen per week naar enige vorm van opvang. Er is een lichte verschuiving naar iets minder dagdelen per week, misschien komt dat door de verhoging van de ouder-bijdrage. Deze is naar (gezins-)inkomen en kan variëren van f93,- tot f1025,- per maand voor hele dagen opvang.'

'Het is voor ons nooit een discussiepunt geweest dat we beiden zouden blijven werken, ook niet voor mij, al wist ik dat het niet eenvoudig was bij de KM. Toen

Björn geboren werd, zaten we in Washington en heeft mijn man de eerste tijd voor hem gezorgd. Toen we terugkwamen in Nederland is mijn man weer aan het werk gegaan. Ik werkte toen nog full-time en de opvang van Björn ging heel goed: via een particulier kinderdagverblijf en een buurvrouw. Toen onze dochter Brit geboren werd heb ik ouderschapsverlof opgenomen, en, omdat Björn nog geen 4 was, meteen dat voor hem. Ik kon toen een jaar lang 50% werken. Daarna gevraagd om een deeltijd-baan. Dat kon natuurlijk geen operationele functie zijn, maar het was nu mijn beurt om mijn carrière even stil te zetten.

We hebben erg goede ervaringen met zowel de regeling als met de kinderopvang zelf. In het kinderdagverblijf in Velzen, waar beiden opgevangen zijn (de oudste

zit nu op de basisschool), heeft capabel personeel, het ziet er schoon en gezellig uit en bovendien wordt voortreffelijk gerapporteerd over je kinderen. Je moet je wel realiseren dat je de opvoeding deelt met de medewerksters van het kinderdagverblijf, maar als je goed op de hoogte blijft van hoe het met je kind gaat is dat prima te doen.

Björn heeft het altijd naar zijn zin gehad, hij was dol op de juf, maar nu hij niet meer bij de "kleintjes" hoort, heeft hij het er nooit meer over. Brit loopt me omver als ik haar op kom halen, ze is altijd blij me weer te zien, maar ze hoeft dan niet zo nodig weg; ze wil me dan alles laten zien wat ze die dag gedaan heeft.

Ik vind het belangrijk dat kinderen hun eigen belevingswereld hebben en dat ze leren dat er ook andere kinderen zijn die met het speelgoed willen spelen. Een omgeving met andere kinderen is goed voor ze. En verder, als maar één van ons beiden er is, is het goed: mama gaat varen, dan zorgt papa voor ons en omgekeerd!"

Joan Merens

EEN RODE BARET EN DE NATUUR

Als kind reed hij rond met een tamme kraai voorop de fiets. Ook voedde hij een uit het nest gevallen torenvalk op.

Ron van den Hoogen is natuurliefhebber en militair.

Na zijn schoolperiode - de lagere land- en tuinbouwschool - vervulde Ron zijn dienstplichtperiode bij de KLu. Als 17-jarige kwam hij op bij de Limos. Later werd hij te Volkel geplaatst.

Ron: Omdat ik bij de bewaking zat had ik tamelijk veel vrije tijd. Je kon er nog eens even het bos in. Na mijn luchtmachtperiode ging ik de burgermaatschappij weer in. Ik kreeg een baan bij een handelskwekerij in kantoorbeplanting.

Leg eens uit wat we daaronder moeten volstaan?

Zo'n handelskwekerij sluit contracten af met de overheid en bedrijfsleven om kantoorcomplexen van planten en bijbehorend onderhoud te voorzien. Ik specialiseerde me in hydro-cultuur. Eigenlijk was ik een soort vertegenwoordiger, want vanuit St. Oedenrode hadden we overal in het land klanten. In het Provinciehuis in Den Bosch heb ik heel wat voetstappen liggen.

Waarom ben je toch weer teruggekeerd bij militair bedrijf?

Alhoewel het werk mij goed beviel, zat er geen toekomstperspectief in. En om nou altijd in die hydrocultuur te blijven, nee, dat zag ik toch ook niet zitten.

Ze wilden je graag terug hebben bij defensie?

Nou, als ik dat moet afmeten aan de periode die voorbij ging tussen mijn sollicitatie en daadwerkelijke intrede.... Het duurde precies een jaar voordat ik weer aan het werk kon gaan. Op 2 mei 1988 ben ik op de KMS in Weert begonnen. Daar kreeg ik te horen dat ik zou worden opgeleid tot infanterie-instructeur in functiegroep I. Na 12 maanden was ik sergeant-titulair. Toen ging ik nog 15 maanden naar het OCI voor Wapen Technische Vorming. Ik kan wel zeggen dat ik de sfeer in Weert beter vond dan op het OCI. Ik zal nooit vergeten hoe ik in Harderwijk werd verwelkomd door de instructeur: "Ik feliciteer jullie niet want je bent er nog niet". Vond ik toch wat kinderachtig.

Als ik je goed begrijp vond je zijn benadering nogal infantiliserend?

Ja, inderdaad.

Na het OCI kwam ik terecht bij 12 Painf Bat. Begonnen bij de A cie en vervolgens geplaatst bij de Charlie.

Na 2,5 jaar kreeg ik een overplaatsing naar de school Luchtmobiele Brigade. Niemand wist nog wat het was. Na 7

maanden in het "luchtledige" te hebben rondgelopen heb ik de rode baret gehaald. Het buiten zijn vind ik het fijnste van alles. We zitten hier in een mooie omgeving en de sfeer is prima.

Ik ben nu aan het solliciteren bij de heli-groep en heb inmiddels de BPZ (Bijzondere Personeelszorg)-cursus gedaan. Ik ben per 27 maart 1995 bij de Heli-groep geplaatst.

Hoe vind je het werken met BBT'ers?

Herken je in dit verband hetgeen we in de BPZ-week hebben besproken?

Op zich prima, alleen zijn er best wel veel jongens die naar mijn mening niet helemaal de juiste instelling hebben als BBT'er zoals je die zou mogen verwachten van een beroeps, (zelfstandigheid, actief, motiverend) zeker bij een eenheid als de LUMBL Brigade. Het afvalpercentage is erg hoog. Wat in de BPZ-week ter sprake kwam is heel herkenbaar.

Wat gebeurt er als BBT'ers de rode baret niet halen?

Er wordt een andere plaatsing voor ze gezocht of ze krijgen een herkansing, als ze medisch zijn uitgevallen. Ik vind het soms wel demotiverend als er veel afvallen. Na twee keer negatief beoordeeld te zijn kan men het hier als BBT'er vergeten. We werken nu met 4 pelotons van zo'n 30 mensen. De opleiding duurt 6 maanden. We proberen echt iedereen er doorheen te slepen, maar bij 30 a 40% lukt dat dus niet altijd. Wat je ook mee maakt is dat mensen afhaken omdat ze zich op grond van de wervingsspotjes een heel ander beeld hadden gevormd. Of omdat ze een goede burgerbaan kunnen krijgen.

Frustrerend?

Nee, zeker niet. Ik vind het een uitdaging om mensen wat meer aandacht te geven al gaat daar wel extra tijd inzitten. De doelstelling om meer vrouwen te laten meedoen halen we ook bij lange niet. Ik vind ook dat een vrouw niet bij een (LUMBL) Infanterie-eenheid hoort. MGD, Administratie of Bevo is geen probleem.

Wat zijn je ambities voor de toekomst?

Ik zou graag nog eens mijn hobby -de natuur- met mijn werk willen verenigen. Boswachter te zijn lijkt hier het einde. Ik wilde dat ook altijd worden, vandaar de keuze voor de land- en tuinbouwschool. Later bleek me echter dat er voor boswachter geen echte opleiding

is. Een kennis van mij was boswachter. Ik had liever zijn baan overgenomen maar dat bleek niet mogelijk.

Vanwaar die belangstelling voor de natuur?

Dat zit er van jongsaf aan in. Ik ben bovendien graag buiten. Als de meeste mensen nog slapen trek ik er op uit met een oom van mijn vrouw om waarnemingen te doen. In het gebied tussen Grave en Mill, in het natuurmonument "de Tongelaer"¹⁾ heb ik pas nog een ijsvogel gezien. Ook zitten er nog al wat dassen. Foto's maken van flora en fauna doe ik ook. Ik probeer die belangstelling ook op Manouk (4) en Bjorn (6) over te brengen.

Hoe vind je dat defensie met het milieu omgaat?

Niet altijd even best, maar wel beter dan vroeger. Dat begint al bij de kachelbouw buiten. Er wordt nu, net zoals bij het tanken, tenminste met lek-lappen gewerkt. Daardoor loopt er veel minder olie de grond in. In het donker een tank bijvullen ging ook niet altijd even correct. Snelheidshalve werd het slurfje op de jerrycan nog wel eens vergeten. Ik vind het wel goed dat daar zorgvuldiger mee wordt omgegaan. Wel constateer ik dat bij het tank-camoufleren nodeloos jonge boompjes worden uitgerukt. Het is ook niet nodig om met een halve boom op je helm rond te lopen. Als we er allemaal wat meer rekening mee houden, zal het met de natuur vanzelf beter gaan.

Kees Roza en
Richard Schoonderbeek

1) (Natuurmonumenten zijn in beheer bij de Vereniging Natuurmonumenten. Ledeninformatie tel. 035-559911. Lidmaatschap f 35,- per jaar geeft behalve een gids met wandelroutes ook gratis toegang op alle terreinen, in het bezit van de vereniging)

DE TEMPEL VAN MENDINI

Het Groninger Museum: een kunstwerk van uitzonderlijke allure

Recht tegenover het station van Groningen, in de zwaaihoek van het Verbindingskanaal, ligt het nieuwe Groninger Museum. Een museum met een niet alledaags uiterlijk, een doolhof waarin de schotten tussen design, architectuur, kunst en media volledig zijn opgetrokken. Een museum waar je van de ene in de andere verbazing valt. Een museum waar er maar één van is en daarom alleen al een aanwinst voor kunstminnend Nederland.

Als het gaat over bouw en inrichting van musea voor beeldende kunst dan wordt daar onder architecten heel verschillend over gedacht. In dit verband zijn grotere uitersten, dan tussen het pas gerenoveerde (sobere) Singer museum in Laren (zie het februari-nummer van EGO) en het gloednieuwe (uitbundige) Groninger museum van Mendini, nauwelijks denkbaar. Het museum in Groningen is met zijn opvallende kleuren en vormen een waar architectonisch kunstwerk dat evenveel aandacht verdient als het tentoongestelde in het museum zelf.

■ Ontstaansgeschiedenis

De start van het nieuwe Groninger museum begint in september 1987, wanneer de N.V. Nederlandse Gasunie (ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan) 25 miljoen gulden schenkt voor een nieuw te bouwen museum in Groningen. Een commissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de museumwereld, de gemeente en de Gasunie, begint over plaats en architect na te denken en een programma van eisen op te stellen. Na veel discussiëren valt in 1990 de beslissing: het wordt het ontwerp van de Italiaan Alessandro Mendini (bijgestaan door diverse gast-architecten). De plaats: het Verbindingskanaal tegenover het station. Volgens het programma van eisen moest het museum naadloos aansluiten bij de collecties van het oude museum (archeo-

logie en geschiedenis van Groningen, kunstnijverheid, oude en hedendaagse beeldende kunst, met inbegrip van de prachtige verzameling van de Groningse Kunstkring De Ploeg). Daarnaast stelde de gemeente een aantal eisen. Zo moest er via het museum een directe verbinding komen tussen station en binnenstad, mocht de scheepvaart niet belemmerd worden en moest men van de ene oever de andere kunnen blijven zien. Ook moest het nieuwe museum een staalkaart zijn van de ontwikkelingen in de kunst en de architectuur van de jaren tachtig. Bovenal moest het museum een heel bijzonder gebouw worden.

Toch duurt het nog, door een beroepsprocedure, tot voorjaar 1992 alvorens met de definitieve bouw kan worden begonnen. Ruim twee jaar later, op 29 oktober 1994, wordt het nieuwe Groninger Museum, ook wel aangeduid als de Tempel van Mendini, officieel geopend. Over één ding zijn alle Groningers het met elkaar hartgrondig eens: het is inderdaad een héél bijzonder gebouw geworden.

■ Het museum

Het museum bestaat uit drie, naast elkaar liggende, strakke bouwvolumes die met elkaar verbonden worden door gangen. Haaks daarop de verbindingsbrug tussen station en binnenstad, een ophaalbrug voor fietsers en voetgangers (waarmee de voorkeursbehandeling van deze stad voor deze categorieën weggebruikers nog eens wordt onderstreept). Het westelijk deel bestaat uit twee paviljoens op elkaar. Het onderste, vierkante paviljoen presenteert de archeologie en geschiedenis van stad en provincie Groningen (ingericht door de Italiaanse ontwerper Michele De Lucchi). Bovenop dit, uit bakstenen opgetrokken, paviljoen ligt een tweede, circelvormig paviljoen (bekleed met aluminiumplaten) vormgegeven door de bekende Franse ontwerper Philippe Starck (werk-

te o.a. mee aan het zojuist voltooide, beroemde complex aan de Port de la Vilette te Parijs). In dit paviljoen is de collectie kunstnijverheid (waaronder de prachtige verzameling Oosters keramiek) ondergebracht.

Van het centrale middengedeelte (waarvoor Mendini zelf tekende) valt de dertig meter hoge, goudkleurige toren direct op. Dit is de opslagruimte en tevens de ingang van het museum. Bij andere musea is het depot een kelder of een bijgebouw. Mendini heeft daar een geheel andere opvatting over: het depot is de schatkamer van een museum, de plaats waar het bezit van het museum wordt bewaard (het goudkleurige verwijst derhalve naar de kostbare inhoud).

Het oostelijk deel wordt gevormd door eveneens twee op elkaar geplaatste paviljoens. Het onderste paviljoen bestaat uit twee verdiepingen en ook dit is ontworpen door Mendini. De onderste verdieping is bestemd voor wisselende tentoonstellingen. Via een grote betonnen trap bereikt men de verdieping erboven en belandt men bij de collectie hedendaagse beeldende kunst. Dezelfde trap voert de bezoeker naar het tweede (en meest spraakmakende) paviljoen van het museum: een chaotisch aandoend, van staalplaten en gehard glas opgetrokken, onderkomen voor de beeldende kunst van 1500 tot 1950 (met o.a. het kleurrijke werk van De Ploeg). Over met name dit deel van het museum, ontworpen door het architectenduo Wolfgang Prix (Wenen) en de Pool Helmut Swinczinsky, beter bekend onder hun werknaam Coop Himmelb(l)au, is men in Groningen nog lang niet uitgepraat.

Tijdens de kerstvacantie bezocht ik de openingstentoonstelling in dit nieuwe Groninger Museum, "Atelier Mendini '90-'94". Ondanks een verlenging van deze expositie is deze, bij het verschijnen van dit nummer, alweer enige tijd beëindigd. Maar, de lezer vermoedde dit wellicht reeds, de wisselende tentoonstellingen in dit museum hebben slechts een toegevoegde waarde. Deze *Tempel van Mendini* is op zichzelf al een kunstwerk van de eerste orde waar niet voor niets tienduizend mensen (tot van ver over de grenzen) per week op af kwamen. Dus, tentoonstelling of geen tentoonstelling, gewoon een keer de trein pakken naar Groningen!

Wim Heij

OORLOG EN RELIGIE: GEBRUIK EN MISBRUIK

De oorlog in Joegoslavië is een etnische oorlog, zegt men. Serviërs vechten tegen Kroaten tegen moslims. Moslims? Wat is dat nu weer voor een etnische groepering? Is het dan soms eerder een godsdienstoorlog? Katholieke Kroaten versus orthodoxe Serviërs versus islamitische Bosniërs? Noord-Ierland: protestanten tegen katholieken. Da's duidelijk. Is het dat? De protestanten komen van oorsprong uit Schotland. Bovendien hadden zij 'onze' stadhouder Willem III nodig om in 1688 hun macht te vestigen. Macht? De protestanten vormden de economische bovenlaag van de Noord-Ierse samenleving. Vaak wordt een stempel op een oorlog gedrukt wat bij nadere bestudering niet terecht blijkt te zijn, of op zijn minst van enkele andere stempels gezelschap zou moeten krijgen. Zo ook de godsdienstoorlog. Zelfs de oorlogen die als hét voorbeeld van

■ Godsdienstoorlogen

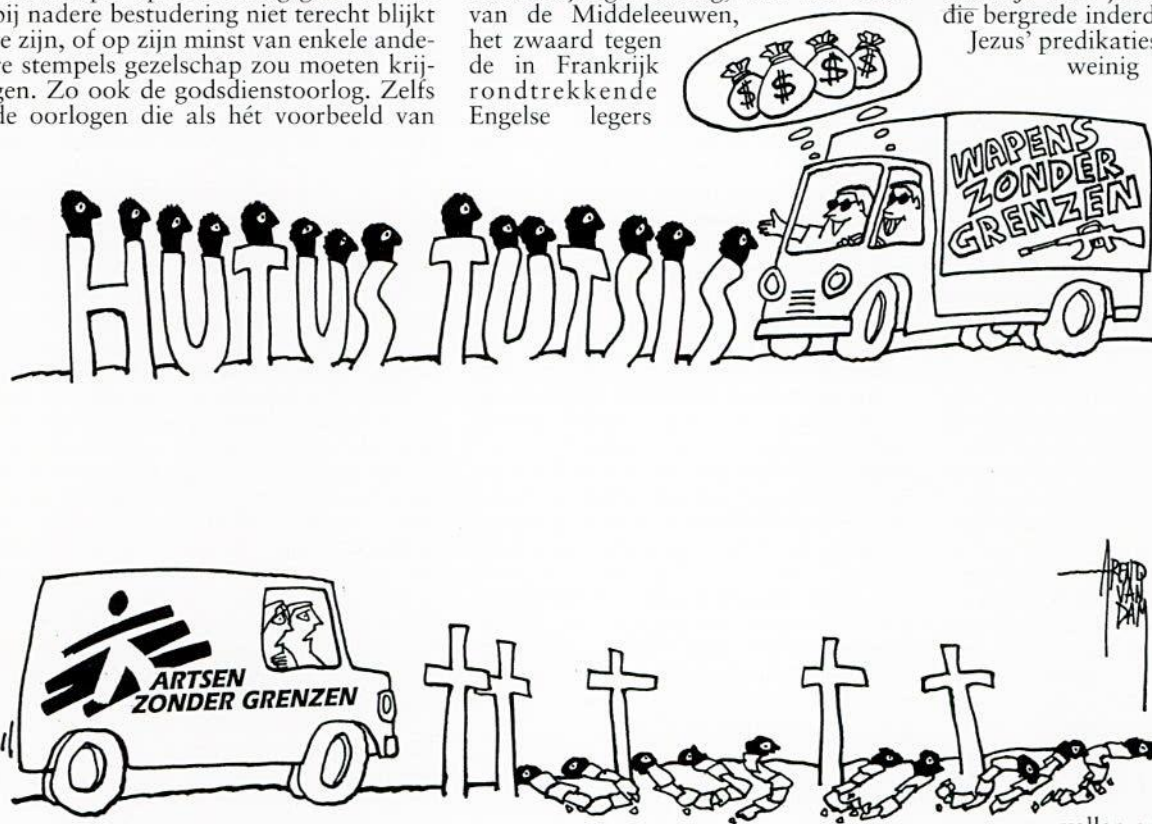
Om met het laatste te beginnen. Toen een zekere Jezus Christus door een aantal joodse medeburgers als de verlosser en de zoon van God werd gezien, nadat hij zichzelf als dusdanig had betiteld, was het overgrote deel der joden het niet met hen eens. Als de verlosser zou komen zou hij het zwaard opnemen en de Romeinse overheersers over de kling jagen, en niet bovenop een berg over naastenliefde staan kwezellen of frases als "Geef God wat des Gods is, en Caesar wat des Caesars is" bezigen. Toen Jeanne D'Arc ten tijde van de Honderdjarige Oorlog, aan het einde van de Middeleeuwen, het zwaard tegen de in Frankrijk rondtrekkende Engelse legers

dienst een grote rol speelde, waren de succesvolle pogingen van Karel Martel en diens in de kerstnacht van 800 door paus Leo III tot keizer gekroonde kleinzoon Karel de Grote, om de Saracenen in het zuiden en de heidenen in het noorden en oosten buiten het Heilige Roomse Rijk te houden; de 80-jarige oorlog (1568-1648), waarin in het post-reformatorische tijdperk het katholieke Spanje het onderspit moest delven tegen de overwegend protestantse Noordelijke Nederlanden; de 30-jarige oorlog (1618-1648), waarin wederom katholieken en protestanten de gezegende zwaarden kruisten alleen nu op het grondgebied van de Duitse staten.

■ Christenen onderling

Opvallend is dat in die laatste twee oorlogen christenen streden, ofschoon zij toch allen diezelfde man volgden die op een berg over naastenliefde had gefilosofeerd. Je kunt je natuurlijk afvragen of die bergrede inderdaad het centrum van Jezus' predikaties is geweest, of dat de

weinig bloedeloze verhalen uit het Oude Testament niet evenzeer tot de kern van het Christendom gerekend moeten worden. Hoe dan ook, het christendom heeft zijn gehele bestaan door, zoals met het vraagstuk van religie en rijkdom, geworsteld met de vraag in hoeverre een krijger ook een godsvruchtig persoon kan zijn. Dit leidde tot vrij bizarre consequenties. Toen Willem de Veroveraar Paus Gregorius VII duidelijk had kunnen maken dat hij een recht had op Engeland, kreeg hij toestemming om dat land binnen te vallen en gewapenderhand te veroveren. Geef Willem wat des Willems is, niet waar. Wel echter bleef het zonde te doden en te verwonden, en dus moest na de strijd voor elke dode en gewonde, die Willems leger op het geweten had, een x-aantal "wees-gegroetjes" worden geboden. Toch verbaast het gemak waarmee de christelijke kerk afstand nam van het linker- en rechter-wang adagium en met de geestelijke macht de wereldlijke macht aanvaardde en daarmee de instrumenten waarmee die macht wordt afgedwongen dan wel in stand moet worden gehouden. Wat echter niet vergeten moet worden, is dat godsdienst geloof is en blijft. Een geloof de waarheid in pacht te hebben en vooral in tijden waarin de grondslagen van dat geloof fel ter discussie staan, zijn er

godsdienstoorlogen worden gezien - de kruistochten - verdienen nuancering. De oproep van de paus, eind 12e eeuw, om Jeruzalem te bevrijden van de islamitische overheersers geschiedde ook in de hoop dat daardoor de Europese edelen even zouden ophouden bij elkaar de schedel te splijten. Voeg daarbij de zucht naar avontuur in verre, onbekende landen en de verhalen over de onmetelijke rijkdommen van het Midden-Oosten, en het heilige karakter van de kruistocht wordt al heel wat profaner. Dit neemt echter niet weg dat er oorlogen zijn geweest die de term godsdienstoorlog verdienen - zoals, ondanks bovenstaande, de kruistochten -, of dat godsdienst en oorlog dichter bijeen horen dan de vele kerstbestanden zouden doen denken.

opnam, claimde zij daarvoor de opdracht van God zelf te hebben ontvangen. Dezelfde God overigens die door de Engelsen werd aanbeden, en dus niet al te onpartijdig was. Dit zien we later terug in bijvoorbeeld de eerste wereldoorlog. Ofschoon volgens vermeend Von Clausewitziaanse opvattingen een voortzetting van de politiek met andere middelen, sprak de kerk een hartig woordje mee. De Duitse geestelijken zegden het Krupp-staal en de Franse God droeg een "pantalon rouge". De vijand aanbad weliswaar dezelfde God, maar toch was het zeker dat hij onze vriend was. Zeiden beide zijden. Oorlogen die naast de kruistochten godsdienstoorlogen mogen worden genoemd of waarin in ieder geval de gods-

altijd wel enkelen, en al snel velen, die desnoods die waarheid kwaadschiks willen verdedigen en opleggen. Het is dan ook niet opvallend dat, ondanks al het christelijk gepraat over geweldloosheid, het vaak de oorlogen met een hoog religieus gehalte zijn geweest, die de term "wreed en barbaars" verdienen, veelal meer dan die oorlogen, waarbij simpel land veroveren het doel was. In naam van 'het hogere' of in naam van 'de juiste interpretatie van hetgeen de Here heeft bedoeld' zijn de messen doorgaans zeer scherp geslepen. Figuurlijk, maar zeker ook letterlijk.

■ De islam

Dit is niet specifiek voor het christendom. Doordat Mohammed zowel koopman als krijgshoofd was, heeft de islam nooit gestreden met vragen over de toelaatbaarheid van rijkdom of geweld. Gewelddadige strijd ter verbreiding van het geloof, ter onderwerping van hen buiten het huis van de islam, was en is toelaatbaar, de zogenaamde Jihad (hetgeen natuurlijk iets anders is dan 'politiek en economisch verstandig'). Voor islamieten onderling, voor hen die reeds wonen in het huis van de islam, is strijd echter verboden. Toch zijn er waarschijnlijk maar weinig gewelddadiger confrontaties geweest dan die tussen de shi'itische en soennitische moslims. Ofschoon de oorlog tussen het shi'itische Iran en het door soennieten overheerste Irak van oorsprong nauwelijks een godsdienstoorlog was te noemen, werd hij het in ieder geval in naam al snel, en werd het mede of zelfs juist daardoor zo'n slachting.

■ Gebruik of misbruik?

Het verschil tussen deze oorlogen en de voorbeelden van Jeanne D'arc en WO I is dat bij het één in naam van de godsdienst wordt gestreden, en bij het ander voor het vaderland waarbij God als medestander wordt opgevoerd. Wat mij betreft mag je bij dit laatste gerust van misbruik spreken, bij het eerste echter is dit niet zeker. Zoals gezegd: godsdienst is geloof en wie gelooft wil overtuigen. Niet de godsdienst wordt misbruikt om oorlog te rechtvaardigen, nee, de oorlog wordt gebruikt om het geloof te verspreiden. (Zie bijvoorbeeld ook de conquistadores, ofschoon het verschil in vuurkracht en resistentie tegen Europese bacillen zo enorm was dat het woord oorlog, dat toch een zeker risico in zich herbergt ook zelf te sneuvelen, misschien hier niet juist is.) Dit nu geldt niet alleen voor godsdienst, maar voor alle geloof. Hoe aardig en redelijk ook in het normale verkeer, als de grondslagen van het geloof worden aangetast hebben gelovigen soms de neiging wild om zich heen te gaan slaan. Christenen, moslims, hindoes, maar ook communisten, humanisten, antroposofen en, wie weet, zelfs pacifisten.

Leo van Bergen

(Dit artikel is overgenomen uit 't Kan anders, febr/mrt 95)

KRIEBELS OVER "HOGERHAND"?

In de trein zaten spoor mannen te praten over de Islamitische vastentijd. Zij hadden van "hogerhand" te horen gekregen, dat zij er een schepje bovenop moesten doen, nu hun Turkse collega's door de vasten overdag niet voor de volle 100% konden werken.

De Nederlandse spoor mannen waren het daarmee oneens. Eerst vond ik dat flauw van ze. Want er zal na carnaval ook niet veel gepresteerd worden door Brabanders en Limburgers - katterig en slaperig presteren die carnavalsvierders ook niet best. Dus gun Moslims hun geringere arbeidsprestatie tijdens de vasten, dacht ik eerst. Verdraagzaamheid tegenover andere religies hoort er bij in een echte democratie.

En voor mensen die jaarlijks een paar weken vasten heb ik bewondering, bijvoorbeeld voor Moslims in Zuid-Afrika, die in hun warme klimaat overdag zelfs geen slok water drinken. Ik heb nog nooit één van hen horen klagen. De gelovige kiest er zelf voor om overdag niet te eten en te drinken, maar verder gewoon door te gaan met het dagelijkse leven. Ik heb ook nog nooit iemand aan een niet-gelovige horen vragen of die wat harder wilde aanpakken.

Terwijl de spoor mannen doormopperden vroeg ik mij af hoe een multiculturele samenleving om moet gaan met al die voorschriften van al die godsdiensten: de tientallen christelijke varianten; de talrijke stromingen van de Islam en de verschillende takken van de joodse religie. Daarnaast moet ook nog rekening worden gehouden met o.a. het Hindoeïsme, het Boeddhisme, het Shintoïsme en de Baha'i.

Wat moeten we met al die feestdagen gebaseerd op geloof? Veel mensen weten niet eens meer waar Pasen vandaan komt of Pinksteren of Hemelvaart. Toch zijn dat allemaal vrije dagen - voor christenen en niet-christenen. (Maar die ene dag, waarop alle Nederlanders gezamenlijk de bevrijding kunnen vieren van de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog, is nog steeds alleen maar eens in de vijf jaar een vrije dag.)

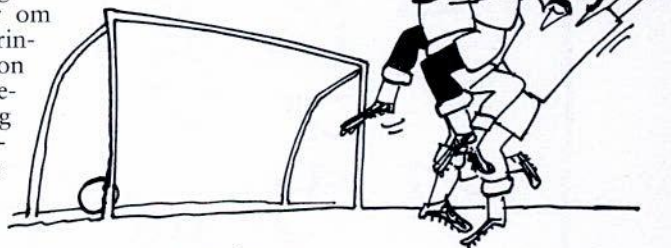
Je zou natuurlijk aan iedereen de vrije dagen kunnen geven, van ieder's eigen religie, maar dat is praktisch niet mogelijk, want dan moeten de vrijdag en de zaterdag voor grote groepen mensen in Nederland net zo vrij zijn als de zondag. Zo'n regel is trouwens niet eerlijk tegenover de atheïsten, want die zouden dan nooit een extra vrije dag hebben (tenzij natuurlijk het heidense midwinterfeest in ere wordt hersteld). Bovendien werkt zo'n regel de schijnheiligheid in de hand, want geloof maar, dat mensen zich dan tot een christelijke godsdienst gaan bekennen, om vrij te kunnen zijn op die

christelijke feestdagen.

Dus zal het wel zo blijven zoals het nu is, met verplichte christelijke feestdagen en met wettelijk voorgeschreven zondagsheiliging (die overigens wel alom verstoord mag worden door beierende kerkklokken). Even belachelijk is het om kerstman en paashaas christelijk te noemen, of lekker eten en drinken te associëren met godsdienstige bezinning. Christelijke feestdagen zijn immers al lang overgenomen door de commercie en slechts een minderheid van de Nederlandse bevolking is actief lid van een kerkgenootschap.

We moeten in Nederland meer aandacht hebben voor godsdiensten en hun feesten, maar ik kan me toch ook voorstellen

dat mensen geïrriteerd raken als ze gedwongen worden om in hun dagelijks leven

"Zondagsrust"

extra inspanningen te leveren ten behoeve van andermans geloof. Waarom moet je als niet-gelovige opdraaien voor de gevolgen van het geloof van een ander? Waarom draaien de gelovigen daar zelf niet voor op, zonder andersdenkenden daarmee te belasten?

Dus ik vond het aan de ene kant wel een beetje flauw van die mopperende spoor mannen, want die befaamde "hogerhand" van de Nederlandse Spoorwegen zal het goed bedoeld hebben met het verzoek om hun Turkse collega's tijdens de vasten te ontzien. Maar tegelijkertijd zou ik toch ook de kriebels krijgen als van mij verwacht wordt dat ik mijn leven en werken moet aanpassen om gelovigen nog meer ruimte te gunnen, dan ze al hebben.

Je moet er toch niet aan denken, dat zoiets door ons aller "hogerhand" van ons allen wordt verwacht. Zelf harder moeten werken om anderen te helpen bij het vervullen van hun godsdienstige plichten. Dat kan kwaad bloed zetten en dat kan leiden tot vooroordelen en gevoelens van etnocentrisme, zo niet rasenhaat. En dat versterkt religieus fanatisme en fundamentalisme. Het protest tegen abortus heeft in Amerika al geleid tot moord uit naam van het geloof.

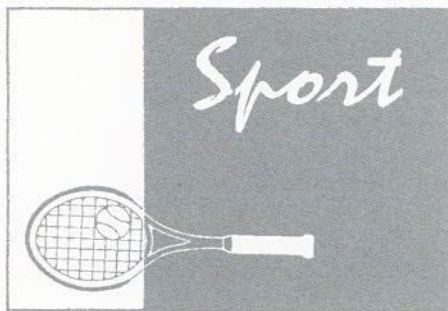
Godsdienstige gevoelens die leiden tot moord kunnen beter in de kiem worden gesmoord dan bevorderd door onbeperkte verdraagzaamheid.

Karel Roskam

EN DIT IS DAT
VIS RESTAURANTJE
WEET JE NOG?

DE MODERNE DOELMAN

Het tegenhouden van een bal lijkt nou niet de hoogste opgave die een mens zich kan stellen. Niet dat doelman een minderwaardig metiër zou zijn, integendeel, maar wie haalt het in z'n hoofd om die eenzame positie tussen drie levensgevaarlijke palen te verkiezen boven het dartelen op een uitgestrekt veld? Dan moet je toch een vreselijke jeugd gehad hebben, een jeugd van schuld en boete?

Ik weet waarover ik schrijf want ik ben zelf enkele jaren een succesvol doelman geweest. Van het schoolteam dus. Ik liet er nooit één door. Eerlijkheidshalve moet ik daarbij aantekenen dat daaraan zeker niet mijn eigen capaciteiten ten grondslag lagen. En zelfs niet mijn lengte. Mijn grootste verdienste was dat ik me anderhalf uur kon vervelen zonder één maal naar mijn verdedigers te roepen dat ze die bal best eens mochten terugspelen. Ik moest toch ook een beetje in de wedstrijd komen! Begrepen ze dat dan niet?

Het probleem was dat we een onverslaanbaar team hadden. Zodra we aan het jaarlijkse Paastoernooi begonnen verloor ik het contact met mijn ploeggenoten. Die waren tot en met de finale alleen nog maar doende in het strafschopgebied van de tegenstander en ik moest uren om ze te herkennen. Ik kan me één wedstrijd herinneren die we met 114-0 wonnen, een record voor Haarlem en omstreken. Voor mij was het een even ontluisterende ervaring als voor de jongens van de Tweede Handelsschool, of hoe hun weinig sportieve leerinstituut ook mocht heten.

Ik stond voor straf op doel. Kattekwaad uitgehaald, zak drop gestolen of zoiets, in de kamer van de rector ontboden, dreigement met politie-inschakeling aangehoord en tenslotte het bevel gekregen: "Jij gaat keepen in het schoolelftal". Daar kon ik m'n schuld mee afkopen.

Als dat alles is kom ik er genadig af, was mijn eerste gedachte en het kwam niet eens in me op om direct een paar keepershandschoenen te gaan jatten. Zo slecht was ik dus nog niet. Hoewel, die keepershandschoenen bestonden misschien nog niet eens. Je "leende" de glacé's van je moeder, tenminste als het

regende en de bal te glad dreigde te worden. Waarna je moeder de dag vervloekte dat je keeper was geworden.

Ofschoon een generatie jonger, moet het met Ed de Goey hetzelfde zijn gegaan. Waarschijnlijk kwam hij uit een dorp waar nog dezelfde gewoontes heersten als in de grote stad van mijn jeugd. Afschuwelijk moet hij het hebben gehad. Gepest door vriendjes, straal voorbijgezien door klasgenotes, een onhandige sul in de gymnastiekzaal, gefaald bij de CITO-toets, gedomineerd door een meedogenloze vader, en veroordeeld tot het "doel". Ik zou er een trauma van hebben overgehouden, maar hij liet een snor staan. En tot mijn verbijstering werd hij het prototype van de "nieuwe keeper".

De legendarische doelmannen waren bijna zonder uitzondering gevoelige jongens, lichtgeraakt zelfs, zoals Van Breukelen en Schumacher. Geen wonder, als je steeds maar weer gekoeineerd wordt en nooit iets goeds kunt doen. Het is normaal als je een een bal

uit de bovenhoek haalt, daarvoor ben je nu eenmaal aangesteld, en je staat voor doelpaal als een tegenstander je door de benen speelt.

De grote voorganger van Van Breukelen was Van Beveren. Een zachtmoedige PSV'er met een sterke moederbinding. We herinneren ons Lev Jasjin, de Russische stilist, voorbestemd om vroeg dood te gaan. Heinz Stuy van Ajax ging, naar ik meen, aan de drank en eindigde bij Telstar. Pim Doesburg schijnt nog steeds keeperstrainer te zijn, hij heeft dus het vreselijkste lot opgezocht. Hoewel Jan Jongbloed nog groter tragiek overkwam: zijn zoon werd op het voetbalveld getroffen door de bliksem. Ze vormen een bijzonder gilde, de doelwachters.

Alleen in België weten ze iets van hun leven te maken, maar daarvoor zijn het dan ook Belgen. Preud'homme is in z'n jonge jaren nooit gestraft, zo veel is zeker. Arme Van der Sar. Zijn carrière kan nog zo lang duren en hij kan de meest onwaarschijnlijke "reddingen" verrichten, hij zal altijd horen tot de klas van De Goey. Op de achterste bank! En mond dicht! De moderne keeper heeft grote handschoenen en een kleine mond.

Behalve als zijn vrouw op bevallen staat. Excuses voor de uitdrukking maar De Goey gebruikte die zelf. Van Hanegem kon hoog en laag springen, maar als het kindje kwam dan zou Ed geen Eurocup spelen. Heel goed was dat van Ed, er zijn tenslotte belangrijker dingen dan een bal tegenhouden. Van Breukelen zou met een drieling op komst hebben volstaan met een fax om zijn eega te herinneren aan het feit dat hij in het leven ook dikwijls had moeten afzien en zeer benieuwd zou ik zelfs zijn geweest naar het commentaar van Fans de Munck.

Ach, u weet niet wie dat is? Wel, toen ik zelf moest boeten in het doel, verzamelden we nog plakplaatjes van befaamde voetballers. De "zwarte panter" was er één van. Zo'n bijnaam is ondenkbaar geworden. De huidige doelman is een grijze sprinkhaan.

Hans van Wissen

Een moeilijke jeugd gehad?

EEN LEVEN NA DE LIMOS....

Op 1 oktober a.s. wordt de Luchtmacht Instructie Militaire Opleidingen School (LIMOS) gesloten. De school heeft dan ruim 42 jaar dienstplichtigen binnen de Koninklijke Luchtmacht (KLu) opgeleid.

Nadat De Muur in 1989 afgebroken was, veranderden de onderlinge verhoudingen tussen Oost en West-Europa dermate dat het steeds begrijpelijker is geworden dat de dienstplicht in z'n totaliteit ter discussie is komen te staan, om straks helemaal te verdwijnen. Het personeel van de LIMOS heeft daarom op dit moment niet alleen te maken met de lopende reorganisatie binnen de KLu; men wordt ook geconfronteerd met de totale opheffing van de school. Voor veel mensen betekende de afgelopen periode een gespannen tijd, die voornamelijk gevuld was met onzekerheden. Wat gaat er met mij gebeuren? Word ik nog overgeplaatst? Blijf ik werkzaam binnen de Koninklijke Luchtmacht? Zal ik zelf gaan solliciteren buiten de organisatie? Vragen alom. Raadsman Peter Samwel vond SM. Peter Benschop bereid om zijn ervaringen aan EGO te vertellen.....

Wil je iets vertellen over jezelf in relatie met de LIMOS?

Toen ik van de Kaderschool afkwam, ben ik hier in maart 1977 geplaatst. Ik had aanvankelijk de keuze om óf chauffeur te blijven óf om het GRO-vak (Grond Operatiën) in te gaan en instructeur te worden op de LIMOS. Ik wilde hier graag naartoe, dus dat was eenvoudig. Ik heb hier straks ruim 18 jaar gezeten, dus ik weet wel zo'n beetje wat hier speelt.

De dienstplichtigen zijn altijd in twee groepen verdeeld geweest op de LIMOS. De ene groep was de LB, de Luchtmacht Bewaking, en de andere groep was de LM, die een meer specifieke functie binnen de KLu kregen, b.v. chauffeur, hulp-administratie enz.. Zo gemiddeld liepen

er op de LIMOS door de jaren heen 1000 soldaten rond.

■ Elke dag anders

Je hebt echt gekozen om als instructeur op een opleidingsschool werkzaam te zijn?

Ja. Ik vind dat ik op de LIMOS meer van mijn creativiteit kwijt kan dan ergens anders binnen de KLu. Hier zijn geen twee dagen hetzelfde, want elke klas brengt weer heel eigen werkzaamheden met zich mee. Elke klas heeft voor mij iets nieuws. Tevens vind ik het leuk om jongens die overal vandaan komen en elkaar helemaal niet kennen, tot één groep te vormen. Na verloop van weken zie je dat proces groeien. Dat vind ik mooi. En dan natuurlijk het feit dat ik mijn kennis kan overdragen; ik kan ze echt iets leren.... Ik heb het gevoel dat ik m'n leerlingen iets heb meegegeven.

Elke klas is dan steeds een nieuwe uitdaging voor me, want vergeet niet dat zij, op hun beurt, mij verplichten om bij te houden wat er onder jongeren speelt. Ik vind het belangrijk dat ik met dienstplichtigen over hun leven kan meepraten.

Aanvankelijk was hier een wat andere structuur. Als Sergeant Majoor kreeg je een klas toegewezen en je werd dan bijgestaan door een Sergeant(1). Die Sergeant stond alleen al qua leeftijd wat dichterbij die jongens en hij sprak meestal ook hun "taal" wat beter. Het is belangrijk binnen de opleiding dat dienstplichtigen zich in hun leventje begrepen voelen en als wij dat kunnen, dan is leiding geven ook gelijk een stuk eenvoudiger. In die tijd vulden de kaderleden elkaar dus goed aan. De Sergeant Majoor werd door die jongens dan meer gezien als een soort vaderfiguur, waar je mee kon praten over dingen waar je mee zat. Toch heeft de KLu deze strategie losgelaten. Alle Sergeanten werden vervangen door Sergeanten Majoor en zij zijn uiteindelijk allemaal uit de opleiding verdwenen. Soms vond ik dan toch dat wij, Sergeanten Majoor, alweer te oud waren om de jongens echt te kunnen begrijpen.

■ Verschillen

Zijn er verschillen tussen LB- en een LM-dienstplichtigen?

LB-jongens worden dikwijls in blijvende groepen op de onderdelen geplaatst, terwijl LM-ers allemaal specifieke functies hadden en dus meer verspreid werden over de onderdelen in het hele land. Ik heb met LB-jongens toch meer contact gehad dan met de LM. Dat heeft zeker ook te maken met de LB-opleiding die op de LIMOS 4 weken langer duurde dan de LM-opleiding.

De LM-jongens konden theoretisch beter mee, maar in de praktijk moest ik ze vaak meer motiveren. Zij zagen van bepaalde werkzaamheden gewoon het nut niet. De LB-er daarentegen was precies andersom. Voor theoretische lessen hadden ze vaak geen belangstelling, maar als ik ze een opdracht gaf in de praktijk, binnen een bepaalde tijd gesteld, dan was het klaar. Over het algemeen was de LB-er dus meer praktijk gericht en de LM-er juist meer theorie gericht. De theorielessen waren voor mij dus wel leuker om te geven aan LM-ers. Zij stelden meer vragen en gingen dieper op de stof in.

■ LIMOS eerder dicht

Wanneer werd jou duidelijk dat de LIMOS zou gaan sluiten?

Toen "De Muur" viel in Berlijn, voelde ik dat er iets stond te gebeuren. Aanvankelijk hoorde ik dat de dienstplicht voorlopig nog niet afgeschaft zou gaan worden en dat de LIMOS zeker nog zou blijven tot 1998. Vrij plotseling werd dat al teruggebracht naar 1996 en vorige jaar ineens naar 1995. Ik had het graag afgemaakt tot 1998. Dat zou me, mede gezien mijn leeftijd, want ik ben nu 51 jaar, beter zijn uitgekomen. Kort daarna, in 1999, zou ik dan met FLO zijn gegaan. Dat was overzichtelijk voor me. Dat laatste jaar zou ik dan, stel dat het b.v. Woensdrecht zou zijn geworden, een weekend - huwelijk hebben gehad maar dat had ik geen bezwaar gevonden. Ik heb die zaken allemaal thuis uitvoerig doorgesproken en daarover waren mijn vrouw en ik het wel eens.

■ Geen FLO maar UBM

Kijk, ik werk naar m'n FLO toe, dat is een natuurlijk proces. Elke beroepsmilitair weet dat het werk hier stopt op z'n 55ste. De opheffing van dit onderdeel kwam toch nog vrij onverwacht. Ik ben daar echt van geschrokken. De sluiting is als een koude douche over me heen gekomen, zeker ook toen mij werd voorgesteld dat ik er maar het beste nu al uit kon gaan.

Ik had het liefste mijn werk gewoon afgemaakt, ook in de situatie zoals deze nu is. Toen echter kwam de KLu, medio september vorig jaar, met het voorstel dat de mensen van 50 jaar en ouder gebruik zouden kunnen maken van de U.B.M.-regeling (Uitstroom Bevoorrechte Maatregel). Personeelszaken van de LIMOS heeft ons prima begeleid; ik heb daar niets dan lof voor. Ik kon altijd

bij Kapitein Blankesteyn en ook nu bij Kapitein Simons terecht. Zij doen echt alles wat ze kunnen. Aanvankelijk leek het echter dat het uittreden met vrijwilligheid van mij te maken zou hebben. Het leek erop dat het vervroegde uittreden op basis van een eigen zelfstandige keuze tot stand zou komen. Zo werd het me althans in het begin gepresenteerd. In oktober van het vorig jaar hadden we echter een bijeenkomst in Den Haag. Daar werd door de Overste van Os duidelijk gezegd dat er knelpunten waren binnen de GRO. Wanneer alle betrokkenen van 50 jaar en ouder gebruik zouden maken van de U.B.M., dan zouden deze knelpunten, althans voorlopig, opgelost zijn. Dat zou betekenen dat er geen gedwongen ontslagen zouden hoeven vallen. Maar, vertelde de Overste, wanneer er onvoldoende mensen gebruik zouden willen maken van deze regeling en er dus knelpunten zouden blijven, waardoor mensen gedwongen zouden worden tot ontslag, dan zal als eerste naar de groep 50 jaar en ouder worden gekeken.

■ Niet zo vrijwillig

Ik kreeg toen het idee: dit is dus slikken of stikken! Die vrijwilligheid was eigenlijk helemaal geen vrijwilligheid. Als ik zou worden ontslagen, dan zou ik financieel in een slechtere regeling komen dan wanneer ik gebruik zou maken van de U.B.M., dus waar praten we dan nog over.....

Ik ga er dus uit als ik 51 jaar ben maar dat vind ik wel veel te vroeg.

Wil je uitleggen waarom je dat veel te vroeg vind; ik hoor ook veel mensen die het heerlijk vinden om eruit te kunnen nu ze nog zo jong zijn.

Ik vind het b.v. aan mijn kinderen bijna niet te verkopen dat ik straks op mijn leeftijd geen duidelijke functie meer heb. En ook naar mijn vrouw toe zijn er wel wat haken en ogen. Die heeft nu ook

haar eigen leventje en straks wordt ook haar leven beïnvloed door de U.B.M.-regeling. Dat vind ik allemaal moeilijk. Ook heb ik vragen voor mezelf, want wat ga ik met m'n leven doen? Als ik stil blijf zitten, dan stomp ik geestelijk enorm af en dat wil ik natuurlijk niet.

Al leuke plannetjes?

Ik heb nog studerende kinderen en die kosten gewoon geld, dus wil ik graag die 20% die ik via de U.B.M.-regeling moet inleveren, ergens anders gaan bijverdienen. Dan blijf ik op hetzelfde loon als nu. In de beveiligingsbranche zijn veel part-time functies. Op dit moment ben ik bezig met de opleiding Basis Beveiliging, die ik in september hoop af te ronden.

Daarnaast is er dan nog een zee van tijd om een hobby te gaan beoefenen, iets wat ik altijd al graag heb gewild en waar het nog nooit van is gekomen. Ik ga aan de Open Universiteit geschiedenis studeren. Dat is heel zinvol voor mij. Maar ik wil dat niet te vrijblijvend; ik heb afstuderen als einddoel gesteld.

■ Goed geregeld, maar: absurd

Hoe kijk je nu terug op de Koninklijke Luchtmacht?

Ze hebben prima voor me gezorgd; een goeie afvloeiingsregeling..., daar heb ik niets over te zeggen. Maar toch ook is het in mijn ogen absurd dat dit nu gebeurt. Het afbrokkelen van De Muur is misschien een zegen voor de burgermaatschappij, het is een ramp voor de militair. Die ontwikkeling is ook erg snel gegaan. De grote dreiging, zegt de KLu, is nu verdwenen en daarom kunnen we best gaan minderen. Dat is natuurlijk ook zo, dat ontkent niemand. Maar de KLu heeft te maken met personeel dat een paar jaar terug nog te maken kon krijgen met een directe gevechtshandeling op eigen grondgebied. Diezelfde mensen zijn nu dan weliswaar overbodig, maar ik vind dat Defensie

deze mensen nu niet naar huis kan sturen. Ik vind dat de KLu ons op functie had moeten houden, ook al had dat wat meer geld gekost. Nu raakt het bedrijf ook een brok ervaring kwijt.

En kijk eens in de burgermaatschappij. Daar wordt de VUT-regeling steeds minder en wordt er al gesproken over flexibele pensionering terwijl Defensie haar mensen op vijftigjarige leeftijd met vervroegd pensioen stuurt.

■ Afgedankt

Ik krijg toch het gevoel, hoe raar het ook klinkt, dat ik afgedankt word. De KLu heeft mij nu niet meer nodig. Dat heeft, zeker in het begin, invloed gehad op mijn motivatie. Ik vond dat heel moeilijk

en heb er ook last van gehad om mijn lessen enthousiast te blijven geven. Ik merkte dat ik mijn werk nog deed, maar ook niet meer dan dat en zo kende ik mijzelf niet. Ik had geen puf en motivatie meer om, buiten de lesstof om, er interessante andere dingen bij te halen.

De U.B.M.-regeling heeft dus ook z'n nadelen?

Kijk maar om je heen hier. Oefeningen worden nog uit de kast gehaald, maar er wordt niets nieuws meer van gemaakt. Mensen zijn niet meer bereid er iets extra's aan te doen. Vroeger vonden we dat leuk. We staken er energie in om oefeningen te veranderen en er iets bijzonders van te maken. Ik merkte nu bij mezelf dat ik de energie niet meer had om dit te blijven doen. Ik deed steeds minder werk met plezier en dat is natuurlijk jammer. En ik vind het normaal gesproken voorwaarde om buiten je normale taken bereid te zijn iets extra's van je werk te maken.

Ik ken jou niet alleen als een echte leeraar, maar ik zie ook bij jou dat je echt liefde voelt voor het beroep van militair. Je geeft me het idee dat juist dit laatste, door wat je nu via de U.B.M. overkomt, wordt aangevreten, notabene door de KLu - organisatie zelf. Is dat juist?

Dat is heel duidelijk. Er is een heel stuk liefde voor het vak bij me weggehaald. Ik weet nu dat het een aflopende zaak voor me is en dat ik er op 1 oktober a.s. uitga. Ik ben ook wel iets anders over de KLu gaan denken. Voorheen zag ik in het algemeen weinig fouten bij de organisatie. Ik kon goed leven met de orders en richtlijnen die uitkwamen. Ik kon me daar goed in vinden. Ik sta nu anders tegenover Defensie. Ik zeg niet dat dat nu negatief is, maar het hele positieve is een stuk minder. Ik voel me door de KLu nu aan de kant gezet en dan zeg ik: "Luchtmacht, dat heb ik niet verdiend!"

■ Klu niet meer heilig

Toen ik in het begin begreep wat er met me ging gebeuren, heb ik gelukkig veel steun van mijn vrouw gehad. Ze luistert goed naar me en heeft me altijd goed opgevangen. Zij zei dan wel 'ns: "Die Luchtmacht is niet heilig voor jou; JIJ moet straks verder, dus ga buiten die KLu wat zoeken." Ik denk dat zij gelijk heeft, want er is meer dan de Luchtmacht.

Ik was vroeger uitsluitend gericht op de Luchtmacht. Zowel mijn werk als mijn sociale contacten kwamen daaruit voort. De KLu was echt mijn wereldje. Maar nu heb ik goeie plannen voor m'n toekomst. Ik wil echt weer aan de slag met iets nieuws. Nog wat werken in de Beveiliging en verder colleges volgen op de Universiteit in Nijmegen. Ik zoek weer naar nieuwe mogelijkheden en ik heb er zin in om met iets heel anders te gaan beginnen in mijn leven.

Ik wens je een goede toekomst en dank je wel voor dit gesprek!

Raadsman Peter Samuel

NOBELE SCHURKEN EN VERDOEMDE HELDEN

Sluit je aan bij een 3 meter lange dinosaurus die zijn vijanden in één keer verslindt en hun zielen en passanten in stoom verandert. Hang eens tegen middernacht rond op het kerkhof en loop daar dan een bloedmooie vrouw tegen het lijf. Alleen, als je tegen haar opbotst heb je grote kans dwars door haar heen te tuimelen, want ze is een geest. Helemaal ongevaarlijk is ze niet: ze is bewapend met twee forse pistolen die een maar al te echt resultaat opleveren. En vermijd vooral donkere steegjes, want tien tegen één dat een gemaskeerde onverlaat daar broedt op nieuwe avonturen. Of misschien dat daar net een huurmoordenaar zijn wapentuig aan het oppoetsen is terwijl zijn elektronisch brein koortsachtig strategieën bedenkt. Als je dan nog tijd hebt om te genieten van een mooi uitzicht op de volle maan, zie je even het silhouet van een vleermuisachtig figuur ertegen afgetekend. Je kan dan met een gerust hart gaan slapen, want de immer onvermoeibare Batman is net op weg een klusje te klaren.

En wie dacht dat er niks te doen valt in ons zonnestelsel, komt bedrogen uit. Dagelijks wordt de aarde een miljoen keer van de ondergang gered door eenzame superhelden die ons planeetje beschermen met hun vreemde supergaven tegen hordes boosaardige superschurken.

Al deze maffe scenario's liggen maand na maand zij aan zij in de stripspecialzaken. In de wereld van de comics gaat het er bikkelaar aan toe. Neem bijvoorbeeld een typische aflevering van de comic *Savage Dragon*, een overgespiede groene kerel met een hanekam op zijn kop. Als hij het aan de stok heeft met een superschurk waar de slechtheid zowat uit alle poriën druipet, wordt achtereenvolgens zijn hand tot stof verpulverd, krijgt hij een laser-stoot dwars door zijn ribbenkast en wordt hij door een ruit op de driehonderdste verdieping van een

wolkenkrabber gemept. Zo valt hij naar beneden om gespietst te worden op de punt van een kerktoeren. Een peuleschilletje voor *Savage Dragon*, want de volgende episode staat hij weer fris en monter paraat.

■ Comic geschiedenis

Ofschoon er tegenwoordig een ijverige verzamelaarsmarkt is voor comics en vroege nummers van *Superman* en *Batman* voor grof geld geveild worden, is het verschijnsel al veel ouder. Het begon allemaal aan het eind van de vorige eeuw, toen er in de kranten cartoons zoals de *Katzenjammer Kids* opdoken. En aan het begin van de twintigste eeuw was er al sprake van echte strips, compleet met tekstballonnen. Een pionier uit die tijd was Windsor McCay, de tekenaar en bedenker van *Little Nemo*, een jongetje dat rond 1900 allerlei avonturen in zijn dromen beleefde.

Toch zijn comics niet te vergelijken met de 'gewone' strips zoals 'Asteriks en Obeliks' of 'Suske en Wiske'. Bij comics gaat het immers om superhelden die het aflevering na aflevering moeten opnemen tegen even zo sterke superschurken. Het begin van de echte comic kan je dan ook vinden rond de jaren veertig. Toen arriveerden *Superman* en *Captain America* op het strip-toneel.

Superman werd al in 1938 bedacht door twee Amerikanen, Jerome Siegel en Joseph Shuster. *Superman* ontleende zijn enorme kracht aan het feit dat hij

onder een rode zon geboren was. Het legde meteen een basisregel voor een echte comic-held vast: hij of zij moest beschikken over vreemde gaven en buitensporige krachten. Ook de verkleedpartijtjes, maskers en verborgen identiteiten, zoals bij *Superman* en *Batman*, speelden een grote rol.

■ Jack Kirby

Eén tekenaar wordt door de comic-adepten vooral gezien als baanbrekend: Jack Kirby, die overleed in 1994. Deze legendarische figuur die een mythische status heeft verworven legde eigenhandig de fundamenten voor de hele hedendaagse comic-industrie. Hij was de bedenker van letterlijk honderden superhelden en -schurken, waaronder *De Hulk*, *The Fantastic Four* en *Captain America*. Kirby begon zijn loopbaan bij Max Fleischer, de tekenaar van *Popeye*. In de jaren vijftig, het 'zilveren tijdperk', werden de comics harder en gewelddadiger; waar *Captain America* vanaf

1941 nog braaf tegen de Nazi's over de hele wereld vocht, verplaatste het strijd-toneel zich nu naar de binnensteden van Amerika. Dit kwam door de misdaadgolf en het verdwijnen van een overduidelijke moraal. Ook het beeld van de superheld als een weliswaar ietwat vreemde maar nobele ridder verloor. Vaak had een superheld een donkere kant in zich, en was een superschurk ook wel eens in staat tot een goede daad. Ook het zonnestelsel of de diepten van het heelal werden uitgekocht.

zen als achtergrond voor de vetes tussen goed en kwaad.

■ Golden Age

In de jaren zestig, de 'Golden Age', ontdekten de hippies en de muzikale underground de comic als medium. Allerlei bizarre, psychedelische verzinsels deelden opeens het universum met de strak in het pak zittende superhelden. Zo liepen de **Freak Brothers**, drie permanent stoonde hippies, aflevering na aflevering in alle sloten tegelijk en vloog er 'Wonder Wart-hog', een everzwijn in een superman-cape rond. Uit die tijd komen ook de nu immens populaire **Teenage Ninja Mutant Turtles**.

Tot en met de jaren tachtig lag het allemaal vast in de comic-wereld. Iedere maand lagen er honderden comics in de winkel waar de lezer uit kon kiezen. Want behalve maffe verhalen en leuke plaatjes, was het gebeuren ook uitgegroeid tot een flinke industrie waar heel wat lui een vette boterham aan verdienen. Er moet wel bij gezegd worden dat de tekenaars en de bedenkers dan vaak op de laatste plaats kwamen, als het erom ging de winst te verdelen. Zo zijn de bedenkers van **Superman** er nooit rijk van geworden, in tegenstelling tot de uitgever. Veel leek er niet te veranderen, tot 1985.

■ De comics industrie

In 1985 ging **Marvel-Comics**, één van de grootste comic-uitgeverijen, met aandelen op de beurs. Dit verplichtte het bedrijf om ieder jaar steeds meer winst te maken. Door het toch al zo onoverzichtelijke veld van de comic-wereld trok een schokgolf. **Marvel-Comics** vroeg zich namelijk af wat er nou nog verzonnen kon worden om de lezers nog meer geld uit de zak te kloppen. Er werden in ijltempo nieuwe markten aangeboden. **Superman**, **Batman** en **The Mask** werden verfilmd. Jonge doelgroepen werden

aangeboord en gelokt met steeds mooiere omslagen waarop holograms te zien waren of die in zilver- of goudfolie gedrukt werden. Om verzamelaars tevreden te houden werden er speciale 'collectors-editions' op de markt gebracht. Tevens werden er 'cross-overs' bedacht: superhelden kwamen elkaar tegen in afleveringen. Dit had ook het voordeel dat de lezers van een serie kennis konden maken met een andere serie. Dat was dan weer goed voor de verkoop.

Als tegenkracht ontstonden er tal van kleine uitgevers, zoals **Image**, **Dark Horse**, **Malibu**, **Kitchen Sink** en **Flaming Carrot**. Die waren immers de hegemonie van de enkele grote uitgevers, zoals **Marvel Comics** en die andere gigant **DC Comics**, goed zat.

Met hun op beter papier gedrukte en van beter tekenwerk voorziene strips lukte het inderdaad om overeind te blijven.

■ Nobele schurken en verdoemde helden

Nu is het universum van de comics over-

vol en nog dagelijks groeien de rijen superhelden en superschurken. Of liever gezegd nobele schurken en verdoemde helden, want zwart-wit zijn de karakters al lang niet meer.

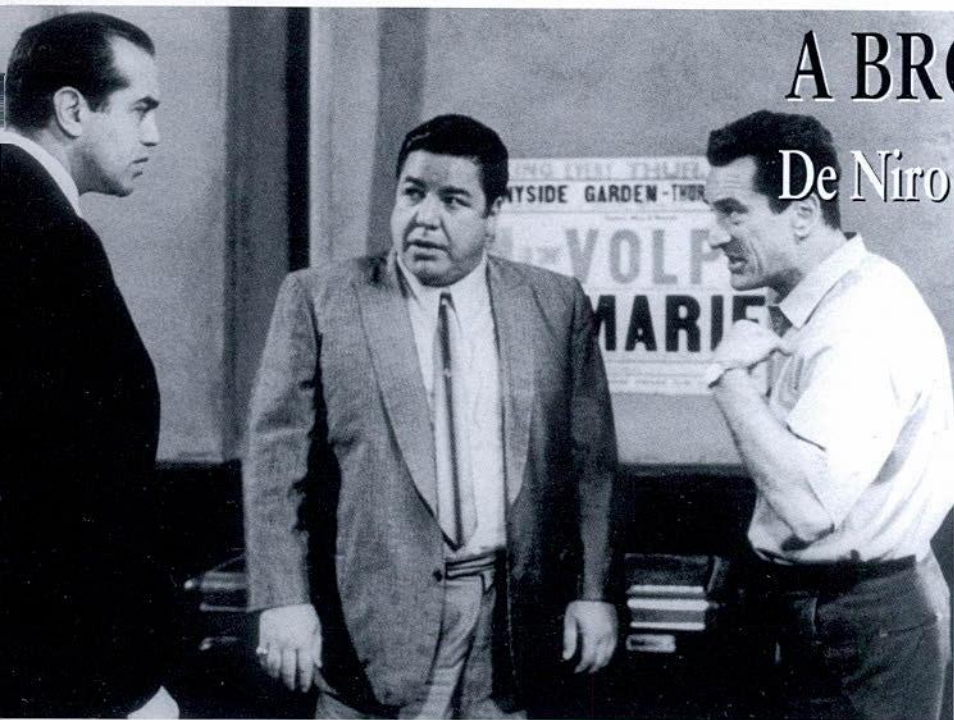
Bijvoorbeeld figuren als **Spawn**, een gedode CIA-agent die na een pact met een duivel terug op aarde is aanbeland, **Pitt** een soort **Hulk** in het kwadraat of het team van **Freak-Force**, waarbij een verpleegster zit die na haar polsen tegen elkaar aan te slaan in een oersterke kerel verandert.

Cyberforce, **Cyberangel**, **Zen Intergalactic Ninja**, **Armature**, **The Elementals** en **Starry Knight**, de lijst is eindeloos. Iedere maand komt er een overzicht van de nieuw verschenen comics uit. Dit overzicht is zo dik als een telefoonboek. Verzamelaars verzuchten dat ze het allemaal niet meer kunnen bijbenen.

Wat vast staat is dat het heelal nog nooit zo vol is geweest als nu, ondanks het feit dat **Chriet Titulaer** en de **Hubble** telescoop ons wat anders willen vertellen.

Theo Paymans

Chazz Palminteri en Robert DeNiro

A BRONX TALE

De Niro debuteert als regisseur

quenties zouden zijn voor zijn positie in de buurt. Nog net op tijd weet Sonny hem te behoeden voor een gruwelijke afrekening waarbij vier van zijn vrienden omkomen...

■ Voorgeschiedenis

A Bronx Tale heeft een boeiende voor-geschiedenis. Het autobiografische verhaal werd op papier gezet door Chazz Palminteri die zijn carrière als acteur enigszins zag stagneren, en besepte dat hij de aandacht op een andere manier op zich moest zien te vestigen. Hij was zelf opgegroeid in The Bronx en had in zijn jeugd ooit een moord zien plegen. Van dat gegeven maakte hij aanvankelijk een monoloog waarbij hij alle buurtbewoners, zijn ouders, de gangsters en het zwarte vriendinnetje zelf speelde. De voorstelling was een enorm succes. Hij stond er eerst negen maanden mee in Los Angeles op de planken voor uitverkochte zalen, en herhaalde dat succes naderhand vier maanden in New York. Toen Robert DeNiro ging kijken, wist hij dat hij had gevonden wat hij al lang zocht: een idee om als regisseur te debutteren. Ook DeNiro kende het milieu waarin het verhaal zich afspeelde, uit zijn eigen jeugd en uit een aantal beroemde filmrollen die hij inmiddels had gespeeld.

Hij vroeg auteur/acteur Chazz Palminteri, die hij het script had laten schrijven op grond van zijn eigen toneelstuk, voor de cruciale rol van Sonny, en koos zelf de rol van de vader. Dat de film zo'n authentieke, bijna documentaire indruk maakt, is, naast de Italiaanse 'roots' van de schrijver en de regisseur, ook te danken aan de casting. DeNiro koos veel acteurs die voor het eerst voor de camera stonden, en liet ook ettelijke oorspronkelijke buurtbewoners meedoen, onder wie voor de hoofdrol de negenjarige Francis Capra en de achttienjarige Lillo Brancato, die allebei in de Bronx zijn geboren. Ook de locaties werden zeer zorgvuldig uitgezocht, en minutieus ingericht volgens de geldende normen van de jaren zestig. Voor Palminteri, die momenteel ook te zien is in 'Bullets over Broadway', het jongste succes van Woody Allen, was de film A Bronx Tale een soort jongensdroom die in vervulling ging.

Geregisseerd worden door de grootste acteur die Amerika op dit moment rijk is, in een film die ik zelf heb geschreven, wat wil een mens nog meer...?

Leonore van Opzeeland

"Dat is de eerste en de laatste keer geweest", zei Paul Newman na 'Harry and Son', een film die hij zelf had geregisseerd en waarin hij ook één van de hoofdrollen speelde. Newman vond het ondoenlijk om beide functies te combineren. Maar Robert DeNiro draait voor zo'n karwei zijn hand niet om: met 'A Bronx Tale' debuteert hij als regisseur, en hij speelt eveneens één van de hoofdrollen. En bij dat alles staat zijn naam ook nog eens op de credits vermeld als co-producent: TriBeCa, de maatschappij in New York die DeNiro enkele jaren geleden oprichtte, bracht 'A Bronx Tale' uit.

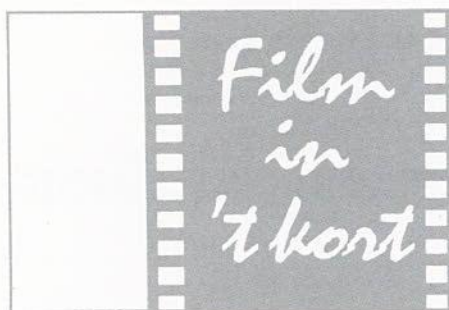
Het verhaal had voor DeNiro geschreven kunnen zijn. Het is gesitueerd in de Italiaanse wijk van The Bronx, een nogal berucht gedeelte van New York. Centrale figuur is de verteller, Calogero Anello, die met zijn vader en moeder op een etage woont. In hun directe omgeving houden zich veel kleine mafiosi op, zoals we al in talloze andere films hebben kunnen zien, met name in 'Good Fellas' van Martin Scorsese, waarin Ray Liotta een rol speelt die erg veel op die van de verteller uit A Bronx Tale lijkt. De vader van Calogero, Lorenzo, is buschauffeur. Hij adoreert zijn enige zoon, en ziet met bezorgdheid hoe de jongen wordt gefascineerd door de halve en hele criminelen die de buurt bevolken. De kleine kent alle buurtbewoners bij naam en kan ze feilloos imiteren. Zijn idool is de zelfbewuste elegante Sonny, de ongekroonde koning van het groepje lokale gangsters.

Op een dag schiet deze Sonny voor de ogen van Calogero een man neer. Als de jongen even later van huis wordt gehaald en voor de politie moet getuigen, verzwijgt hij dat hij Sonny bij de rij verdachten heeft herkend, want al is hij pas negen jaar, hij kent de wetten van de maffia. In de kerk biecht hij weliswaar zijn zonde op, maar zelfs de biechtvader heeft begrip voor de logica waarmee Calogero zijn daad verdedigt: in de hemel is God de baas, maar hier op aarde is het erg gevaarlijk om de God van de buurt tegen je in het harnas te jagen.

Vanaf dat moment is Calogero de protégé van Sonny; hij geniet met volle teugen van die voordeel-positie, ondanks het feit dat zijn vader er absoluut niet van gediend is. Als de jongen bij een gokspelletje enkele honderden dollars heeft gewonnen, brengt de vader ze terug. Hij geeft Sonny te verstaan, dat die zijn zoon met rust moet laten. Maar Sonny heeft aardigheid in het slimme jongetje en blijft zijn rol als een soort tweede vader vervullen. Lorenzo kan weinig meer doen dan lijdelijk toezien en zijn kind proberen uit te leggen dat de populariteit van Sonny in de buurt niet is gebaseerd op liefde en vriendschap, maar voornamelijk op angst.

Als hij eenmaal een puber is, raakt Calogero steeds meer in het half criminele circuit verstrikt, samen met de vriendjes die in alles lijken op de gangsters die ze zo bewonderen. Maar dankzij zijn rechtschapen ouders is Calogero toch uit ander hout gesneden. Weliswaar onderhoudt hij een sterke relatie met Sonny die hem de wetten van de misdaad leert, maar hij verloochent toch ook zijn eigen vader niet, en met de racistische uitspraken van zijn maten heeft hij grote moeite.

Dreigend wordt de situatie, wanneer Calogero verliefd wordt op een zwart meisje uit een andere wijk. Tijdens relleries waarbij de vrienden van Calogero betrokken zijn, raakt de broer van het meisje gewond. Eigenlijk wil Calogero zich dan losmaken van zijn kornuiten, maar hij realiseert zich wat de conse-

THE BROWNING VERSION

Als gevolg van de alom tegenwoordigheid van de Britse acteur Anthony Hopkins dreigen we af en toe te vergeten dat er meer grootheden in Engeland rondlopen. Albert Finney bijvoorbeeld, van wie we na zijn hoofdrol in 'Millers Crossing' van de gebroeders Coen niets meer hebben gehoord. Voor de fans is hij deze maand gelukkig weer eens te zien in een film waarin hij al zijn talent kwijt kan. Finney, inmiddels ook alweer 59 jaar, speelt een leraar klassieke talen aan een Britse kostschool. Maar de moderne tijd slaat ook hier toe: de oude talen staan op de tocht, de jongens hebben meer aandacht voor sport, en voor de populaire Amerikaanse leraar scheikunde. Ook de veel jongere vrouw van de classicus ziet meer in die jonge Yank dan in haar eigen rechtschapen echtgenoot. Als de man dan ook nog onvrijwillig in een vut-regeling wordt gemanoeuvreed, dreigt het helemaal mis met hem te gaan. Juist op dat moment komt een van zijn minder briljante leerlingen hem verrassen met een vertaling van één van zijn geliefde klassieke schrijvers, een mooi oud boekje dat hij bij een antiquariaat voor hem heeft gekocht. Dat gebaar brengt de leraar aanvankelijk verschrikkelijk van zijn stuk, maar geeft hem naderhand de kracht om eindelijk eens te staan op de rechten die hij heeft. *The Browning Version* is af en toe een tikje sentimenteel, maar als tijdsbeeld en vooral als karakterschetsing de moeite waard.

Albert Finney en Greta Scacchi in *The Browning Version*

ROB ROY

De geschiedenis blijkt de laatste maanden voor veel filmmakers een rijke bron van inspiratie. Farinelli, De Vliegende

Hollander, Nostradamus, Immortal Beloved, allemaal stukken aanschouwelijke historie, goed of minder goed geslaagd, waar een mens iets van opsteekt. Rob Roy past in dat rijtje prima thuis. De film speelt zich af in de achttiende eeuw, in de Hooglanden van Schotland. Robert Roy MacGregor is de leider van een clan die het niet makkelijk heeft. Om de leden van zijn gemeenschap toch de winter door te loodsen, leent hij geld van de Markies van Montrose. Het bedrag wordt echter gestolen door de vileine rechterhand van deze edelman, Cunningham. Het kost Rob Roy de grootste moeite om het recht te laten zegevieren, maar dankzij de steun van zijn fiere vrouw en zijn clan komt hij uiteindelijk, na een klassiek duel met Cunningham, als overwinnaar uit de strijd. Het verhaal is uitermate simpel gehouden, met duidelijk omlijnde grenzen tussen goed en kwaad. Veel nuances

Tim Roth en Liam Neeson in *Rob Roy*

hebben de figuren daardoor niet, al weet Tim Roth van de doortrapte Cunningham toch een boeiende figuur te maken doordat zijn hoofse manieren en de pastelleurige, glanzende kleren waarin hij rondstapt, zo mooi contrasteren met zijn zwarte karakter.

Liam Neeson, bijna twee meter lang en imposant in zijn geruite kilt, is een prima, zij het één-dimensionale Roy. De Amerikaanse Jessica Lange, al lang blij dat ze eens een simpele vrouw mocht spelen zonder 'de gebruikelijke neuroses van onze twintigste eeuw', voldoet uitstekend als zijn vrouw. De adembenemende lokaties doen de rest: het Schots verkeersbureau mag de makers van de film wel dankbaar zijn voor zoveel gratis publiciteit.

SNAKE EYES

Abel Ferrara, controversiële regisseur van o.a. de zeer spraakmakende film 'Bad Lieutenant', laat in *Snake Eyes* een regisseur opdraven (gespeeld door Harvey Keitel die van de Lieutenant ook al zo'n memorabel personage maakte), die steeds meer verweven raakt met de film waar hij aan werkt. De film gaat over twee mensen die na een aantal jaren huwelijk van elkaar vervreemden. Ook in het leven van de regisseur zelf voltrekt zich een dergelijk drama, onder meer doordat hij, net als de hoofdrolspeler uit zijn film trouwens, verliefd wordt op de vrouw die de vrouw in de film speelt. 't Lijkt ingewikkelder dan het is, want Ferrara heeft van *Snake Eyes* een sfeer-

volle, emotioneel geladen film gemaakt die duidelijk aangeeft hoe moeilijk het voor een kunstenaar, in dit geval een cineast, kan zijn om de grenzen te trekken

Madonna en Harry Keitel in *Snake eyes*

tussen zijn werk en zijn 'echte leven'. Madonna, die de rol van de vrouw in de film van Keitel speelt, revancheert zich uitstekend voor haar verschrikkelijke afgang in 'Body of Evidence', James Russo speelt haar film-echtgenoot.

SLEEP WITH ME

Nog een lief, romantisch tussendoortje tot slot. In *Sleep With Me* speelt de knappe roodharige Eric Stolz, deze maand ook te zien in 'Rob Roy' en in 'Killing Zoe', één van de drie hoofdrollen. De andere man is Craig Shaffer, bekend geworden door zijn rol als de oudere broer van Brad Pitt in 'A River Runs Through It'. De vrouw die deze twee gezworen kameraden uit elkaar dreigt te drijven is Meg Tilly, die weliswaar met de één trouwt, maar intens bemind wordt door de ander. Na een heleboel vieren en vijven, aardig in beeld ge-

Vlnr Eric Stolz, Meg Tilly en Craig Shaffer in *Sleep with me*.

bracht doordat de betrokkenen zelf voortdurend met een videocamera in de weer zijn, komt het tot een kort romantisch intermezzo tussen de vrouw en de vriend van haar man, maar het huwelijk loopt er niet op stuk. De film moet het voornamelijk hebben van de originele vormgeving, want de intrige beklijft niet echt.

L.v.O.

ENGELAND

"De kloof tussen arm en rijk in Engeland is groter dan die sinds de Tweede Wereldoorlog ooit geweest is", aldus kranteberichten over de sociale toestand op het grote eiland waarmee wij sinds kort door middel van een tunnel verbonden zijn. De inkomensverschillen zijn daar inmiddels zo groot geworden dat zelfs conservatieve lieden zich verontrust afvragen of dergelijke verschillen nog wel ten gunste van de rijken zijn.

De koopkracht van de rijkste 10 procent van de bevolking is sinds de conservatieven in 1979 aan de macht kwamen met 50 procent gestegen, terwijl de armste 10 procent van de bevolking er 17% op achteruit ging. Engeland staat na Nieuw Zeeland, als het gaat om landen waarin de tegenstellingen tussen arm en rijk het meest toenemen, op de tweede plaats van de wereld top-tien maatschappelijke ongelijkheid.

Nederland neemt overigens een eervolle zesde plaats in. Woordvoerders van de

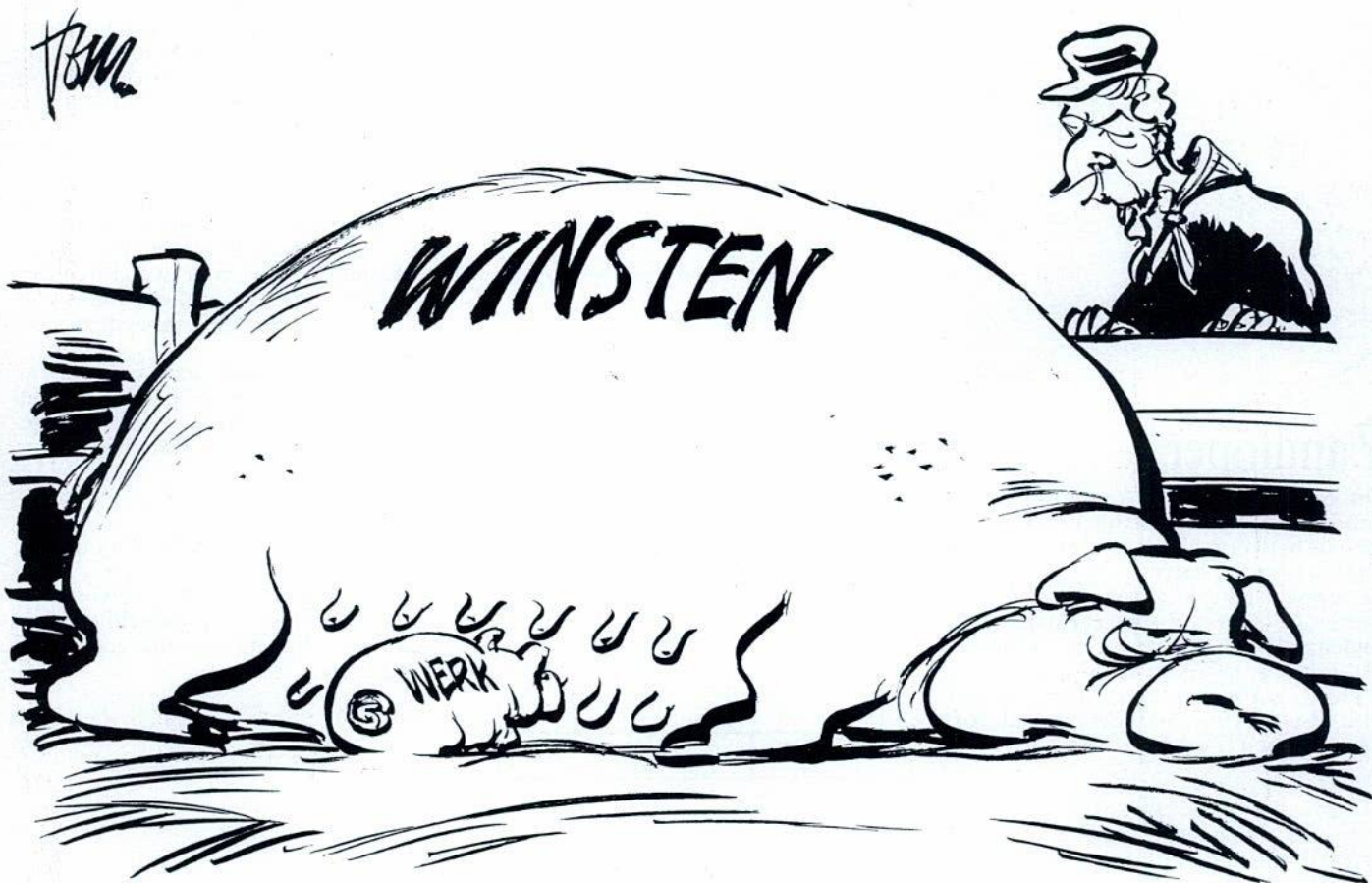
Britse industrie waarschuwen, dat de Britse economie bedreigd wordt als gevolg van de ongelijkheid. De groter wordende, uit de maatschappij gestoten, minderheid in Engeland betekent hoge uitgaven ter ondersteuning van de maatschappelijk uitgerangeerden en uiteraard een toenemende kans op ontwrichting van de maatschappij, waarmee niemand gediend is. Ook met name de rijken niet, want die hebben nog wat te verliezen, hetgeen van de armen in steeds mindere mate gezegd kan worden.

Wat een geluk dus dat wij slechts op de zesde plaats staan, als het gaat om vergroting van de kloof tussen arm en rijk. Of moeten we zeggen wat een probleem en wat een schande dat ons welvarend Nederland op de zesde plaats staat als het gaat om de groeiende afstand tussen mensen in onze maatschappij die hebben en mensen die niet hebben. Een zesde plaats is immers toch nog relatief dicht bij een eerste plaats: we zouden onze handen dicht knijpen als we steeds

op die plek konden eindigen bij het internationaal songfestival.

Onze economie trekt aan, de bedrijven maken meer winst en, zo zou je zeggen, dan zal bij het nog immer matigen van de looneisen de werkgelegenheid toenemen en langzaam maar zeker de, ook in Nederland groeiende, kloof tussen rijk en arm wel afnemen. Of zouden er tekenen zijn die in een andere richting wijzen, in de richting van het Perfide Albion? Zou bijvoorbeeld het afschaffen van de basisbeurs voor alle studenten, niet zo'n teken zijn? De kansen voor armen op bijvoorbeeld universitair onderwijs zullen op papier wel niet vermindere. En voor de wet blijft iedereen gelijk. Dat geldt voor blank en zwart in Amerika en voor rijk en arm in Engeland en ook voor de jeugdige Nederlanders nu en straks. Iedereen houdt op papier dezelfde kans met slechts één kanttekening: de werkelijkheid van de maatschappij is niet van papier.

Leon Wecke

Uit een recent onderzoek onder jongeren kwam naar voren dat er twee groepen bestaan, naast andere stromingen, die op het eerste gezicht ver uiteen liggen. In vrije tijd of full-time zijn de zogenaamde reli-jongeren bezig met het verkondigen van de "blijde boodschap". Onder de leus dat Jezus leeft met veel zang en muziek wordt de groep groter. De Evangelische Omroep laat de samenkomsten op TV aan het volk zien met als motto wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Regelmatig laat men een individu getuigen dat dankzij Jezus een eind kwam aan de jarenlange drugsverslaving.

Een geheel andere groep zijn de yuppen waarvan nu blijkt dat hun gedrag reeds op de middelbare school begint. Vandaar dat, wanneer parlementsverkiezingen op die scholen worden nagespeeld, de VVD doorgaans als grootste winnaar uit de bus komt. Men is er kennelijk van overtuigd na de studie onmid-

dellijk te behoren tot de happy few. Hans Wiegel zei vroeger altijd dat jongeren socialist zijn, maar als ze wat ouder worden en meer verstand krijgen, toch wel lid van de VVD worden. Dat is dus radicaal gewijzigd.

Zoals gezegd lijkt het dat deze twee groepen mijlen ver uiteen liggen. Doch op enige afstand bekeken is er een overeenkomst waar je eigenlijk heel treurig van wordt. Dat is een levensstijl met primair het persoonlijk belang. In de jaren twintig zei Koos Vorrink, als leider van de georganiseerde arbeiders jongeren: "Het streven is een ideaal ener samenleving, waar trouw en kameraadschap, waar gemeenschapszin en solidariteit de hoogste geboden zijn."

De reli-jongeren nemen geen genoegen met alleen dit tijdelijk verblijf op deze aarde. Hun levensdoel is, en daar wordt alles aan ondergeschikt gemaakt, om door Jezus het eeuwige leven te verkrijgen. De yuppen zien dit korte tijdelijke bestaan als een gegeven waar je van moet genieten, dus pluk de dag. Hun streven is een hoge persoonlijke welvaart.

In beide groepen trekt men zich terug op eigen terrein. De ander, die niet tot hun territorium wil of kan behoren, bestaat eenvoudig niet. Gemeenschapszin en solidariteit komen niet voor in hun opvattingen.

Cor Out.

Vijf Voor Afrika

Woensdag 19 april j.l. werd in Het Soeterij te Amsterdam het startsein gegeven voor de campagne Vijf Voor Afrika.

Vijf organisaties, Hivos, Wereldwinkels, SNV, Fair Trade Organisatie en INZET, hebben zich tot doel gesteld om ieder op zijn eigen gebied de sociaal-economische situatie in Afrika te verbeteren.

De Vijf bundelen hun krachten om de Nederlanders bewust te maken van het positieve dat Afrika te bieden heeft. De Vijf willen zich vooral richten op het steunen van de kleine Afrikaanse ondernemers. Door hier Afrikaanse producten op de markt te brengen en Nederlandse investeerders warm te krijgen voor Afrika hopen de vijf de positie van deze Afrikaanse ondernemers structureel te verbeteren. Zo worden er producten voor een eerlijke prijs ingekocht (Fair Trade Organisatie) en weer verkocht in Nederland (o.a. via de Wereldwinkels).

Tegelijk met de officiële ondertekening van het tweejarig samenwerkingsverband was er ook de presentatie van de campagne-cd *Wat voor wereld* en een door Frits Spits ingesproken radio-single waarin hij oproept de campagne te steunen.

Met de swingende mini-cd van de Nederlands-Afrikaanse band *de Kuni Kids* wil Vijf voor Afrika ook het jongere publiek bereiken. De Kuni Kids zullen optredens verzorgen door heel Nederland.

De door de Fair Trade Organisatie geïmporteerde producten zijn te koop in de Fair Trade shops en Wereldwinkels. De mini-cd *Wat voor wereld* vind je daar ook, maar hij ligt ook gewoon in de platenzaak.

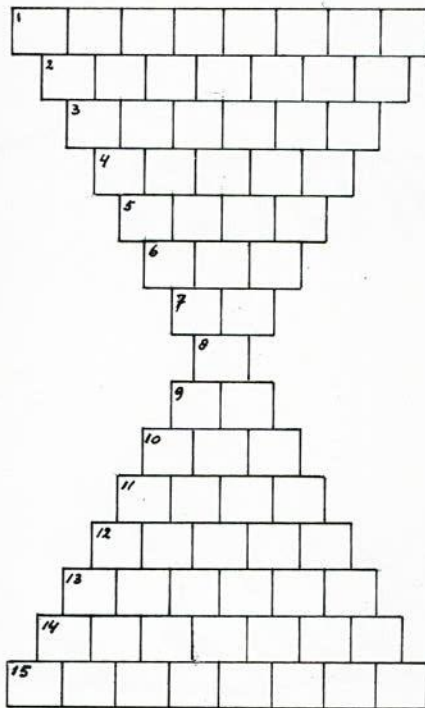
Hugo de Kruijff

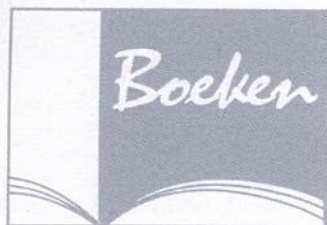

Zandloper

Dit keer weer eens een zandloper waarvan elk woord bestaat uit dezelfde letters als het voorgaande, eerst min één en daarna plus één letter.

De omschrijvingen luiden als volgt: 1-kerven (8 letters), 2-slangegeluid (7), 3-bijdehande (6), 4-kweker (5), 5-theorie (4), 6-hert (3), 7-noot (2), 8-klinker (1), 9-plus (2), 10-schrijfgerei (3), 11-wortel (4), 12-tepel (5), 13-kindervermaak (6), 14-uitwassen (7), 15-sputteren (8)

Jotie T'Hooft

Bijna twintig jaar na de vroegtijdige dood van de bekende dichter en cultfiguur Jotie T'Hooft (1956-1977) is er nog altijd vraag naar zijn kennelijk zeer aansprekende poëzie. Dit voorjaar bracht de Antwerpse uitgeverij Houtekiet een nieuwe bundel uit, getiteld *In bossen op eenzame plekken*. De grotendeels niet eerder gepubliceerde gedichten werden geselecteerd door Jotie T'Hooft's schoonvader en uitgever Julien Weverbergh, die de nalatenschap beheert. De gedichten werden voornamelijk geschreven in 1976 en 1977 en ze waren bedoeld voor een bundel

onder dezelfde titel, met de samenstelling waarvan de dichter bezig was toen hij stierf.

Tijdens zijn leven verschenen er maar twee bundels: 'Schreeuwlanschap' (1975) en 'Junkieverdriet' (1976), welke laatste zeven herdrukken beleef-

de. In de week voor zijn dood - terwijl hij samen met een vriend experimenteerde met speed - ontstonden nog 12 gedichten, die een maand later in de gevonden volgorde werden gepubliceerd als 'De laatste gedichten' (november '77). Een vierde bundel 'Poezebeest', nog geheel persklaar gemaakt door Jotie T'Hooft, verscheen postuum in 1978 (alle bij Manteau, Brussel). Later werden nog uitgebracht 'Verzamelde gedichten' (Brussel, 1981) en 'Witboek' (Borgerhout, 1984). De voorgaande gegevens zijn ontleend aan Weverbergh's uitvoerige verantwoording bij deze nieuwe bundel, die 68 van de 256 tot nu toe niet gepubliceerde gedichten bevat, alsmede een paar foto's, een handschrift en een negental eigen grafschriften, waarvan de laatste luidt: *Zelf vond hij zijn gedichten maf en is hen toen gevolgd in 't graf*. Niet minder typerend, en tevens meer getuigend van de grote poëtische gaven die Jotie T'Hooft bezat, is het hier afgedrukte gedicht 'Mijn land in de mist' uit deze indrukwekkende bundel.

Jotie T'Hooft: *In bossen op eenzame plekken*. Houtekiet, Antwerpen - Baarn 1995. 99 blz. geïll. f 29,90. (FS)

Mijn land in de mist
Mijn hart in de greep
van de vorderende dood
die ik al zo vaak beluisterde
in al zijn zachte openbaringen.

Het veld heeft ogen,
het woud heeft oren.
Ik wil zien, zwijgen en horen
hoe het menselijk verhaal
voortdurend wordt verteld.

De reis niet tot het einde moeten maken,
na deze beker, niet een volgende.

In het westen verzint de zon
een bloedig einde voor de dag
die ik weer niet vullen kon.
Duister besluip de struiken.

Over het landschap keren vogels
weer naar hun vertrouwde struiken.
Wij slechts naar gehuurde huizen
(waarrond, in de bedauwde tuinen,
de doden liggen onder gras)
en horen hoe de tijd vreet
aan ons sterfelijk karkas.

Jotie T'Hooft

Leven met verandering

Veranderingen in ons leven maken we allemaal voortdurend mee: kleine of grote, weinig opvallende of diep ingrijpende, zelf gekozen of ons overkomende gebeurtenissen. En of we ze nu als positief (huwelijk, geboorte, nieuwe baan) of negatief (scheiding, sterfgeval, ontslag) ervaren, vrijwel altijd gaan we door een aantal dezelfde fasen in zo'n veranderingsproces. De organisatieadviseurs en trainers Sabina Spencer (Eng.) en John Adams (VS) schreven er een praktisch

en verhelderend boek over. Onlangs verscheen de Nederlandse vertaling: *Op de stroom van verandering - Werkboek voor persoonlijke ontwikkeling*.

Bijna de helft van hun boek besteden de auteurs aan een zevental door hen onderscheiden veranderingsfasen, te weten:

1. Gevoel voor onwerkelijkheid,
2. Relativeren en ontkennen,
3. De put,
4. Het verleden loslaten,
5. Onderzoeken van je mogelijkheden,
6. Zoeken naar zin en betekenis,
7. Integratie.

In aparte hoofdstukken worden van elke fase de kenmerken uiteengezet, hoe je hulp en steun kunt vinden, hoe je vragen stelt aan jezelf en daadwerkelijk kleine stappen kunt zetten op de weg naar herstel van evenwicht. Door bewust stil te staan bij jouw proces en elke fase daarin, zul je bij volgende veranderingen in je leven zaken eerder herkennen en beter kunnen hanteren. Het derde en laatste deel van het boek bevat een keur aan praktische wenken, nuttige vaardigheden en tips voor het leven met veranderingen, maar ook hoofd-

stukken over de rol van -meer of minder bewuste- overtuigingen, gezondheid en stress, het belang van een positieve instelling en van een doel in je leven. *Voor veel mensen is een ingrijpende verandering dan ook de aanleiding tot het ontdekken of herontdekken van het ware doel van hun leven.*

Mede door de verduidelijkende tekeningetjes, de vele praktijkvoorbeelden en de eenvoudige leesbaarheid een prima (desgewenst zelfwerk-) boek.

Sabina A. Spencer en John D. Adams: *Op de stroom van verandering.* Ankh-Hermes, Deventer 1995. 188 blz. f 39,50 (FS)

Patagonië

Ook mensen die geen idee hebben waar Patagonië ligt kennen

vaak de naam, als naam van een land dat in elk geval ver weg is en waar dingen gebeuren die anders zijn dan hier. Niet voor niets begint Dree Peremans zijn *Verhalen uit de Encyclopedie Patagonica* met: *Ik weet het wel, Patagonië ligt overal. Of tenminste, men kan het met een beetje fantasie in elk doodgewoon mensenhoofd verplaatsen naar welke plek dan ook.*

Er is heel wat afgefantaseerd over Patagonië, en het is aardig dat het boek begint met een hoofdstuk over een fantast: de koning van Patagonië. Dat was een Fransman in de vorige eeuw, die in 1860 een heuse grondwet voor "Auracanië en Patagonië" afkondigde. Nog geen jaar later was de koning gearresteerd door de Chilenen. Deze laatste hadden zich nooit veel aangetrokken van het land in het zuiden, maar vonden dit wat ver gaan. Het boek staat vol van verhalen over de mensen die op één of andere wijze door het onherbergzame land onderaan Zuid-Amerika gefascineerd werden.

Van Maggellaan en Kapitein Cook tot en met Boudewijn Büch. Bekende reisverhalen-schrijvers als Chatwin en Theroux komen aan het woord evenals de ontdekkingsreizigers met hun verhalen over reuzen en rampen.

Voor wie in zijn of haar stoel graag op reis gaat en over een levendig voorstellingsvermogen beschikt is *Verhalen uit de Encyclopedie Patagonica* een onmisbaar boek. Vercinsels over het onbekende land worden onderuit gehaald, maar er blijft genoeg over om Patagonië voort te laten bestaan in de eigen fantasie. Het blijft heel ver weg en er zijn ongelooflijke dingen over verzonnen.

Voor de ware liefhebber is een lange literatuurlijst toegevoegd, zodat u zich stof tot wegdromen kunt verschaffen voor de vakantie. Of gaat u naar Patagonië? Dree Peremans: *Verhalen uit de Encyclopedie Patagonica*, deel 1. De Prom, Baarn 1995. 185 blz. f34,50. (JM)

Tantra-wijsheid

In de afgelopen tien jaar bracht Servire bijna even zoveel vertalingen uit van boeken van Chögyam Trungpa. Ruim een jaar na zijn geboorte in 1940 in Oost-Tibet, werd Chögyam Trungpa herkend als een belangrijke tülku, een geïncarneerde verlichte leraar. Onmiddellijk werd gestart met een intensieve opleiding in de theorie en de praktijk van de boeddhistische leer. Op zijn achtste werd hij tot novice-monnik gewijd en als 18-jarig was hij doctor in de theologie. In 1959 ontsnapte Trungpa ternauwernood aan gevangenneming bij de Chinese inval in

Tibet. Naar India gevlucht benoemde de Dalai Lama hem als spiritueel raadgever van een school voor jonge Lama's. In 1963 ging hij in Oxford vergelijkende godsdienstwetenschap-

pen, filosofie en beeldende kunst studeren. Na de stichting van een meditatiecentrum in Schotland ('68) en een afgezonderde retraite in Bhutan ('69) werd hij leek, trouwde een Engelse vrouw en vertrok met haar naar de VS in 1970, waar hij in 1987 overleed.

Trungpa gaf honderden cursussen in Amerika, Canada en Europa en stichtte in 1974 het Naropa Institute, de enige erkende boeddhistische universiteit in de VS. De neerslag van zijn Shambhala-trainingsprogramma (meditatiebeoefening vanuit een wereldlijke visie) is te vinden in zijn glasheldere en buitengewoon inspirerende boek 'Shambhala, De Weg van de Krijger' (1986).

De hier ook eerder besproken visie van Trungpa op 'Het Tibetaanse Dodenboek' (1991) wordt al evenzeer gekenmerkt door een grote toegankelijkheid. Dat geldt minder voor de jongste uitgave *Reis zonder doel*, gebaseerd op een reeks lezingen van Trungpa in 1974 over de tantra-wijsheid van de Boeddha. Wat moeilijker maar even boeiend is het te lezen over deze niet-godsdienstige benadering van een aantal spirituele zaken zoals het mandala-principe, meditatie, visualisatie, inwijding, magie, bewustwording van de energieën in jezelf en de tantrische reis.

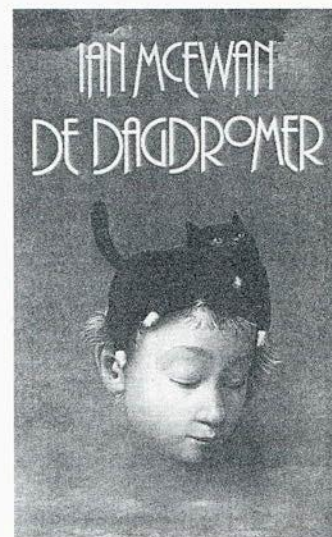
Chögyam Trungpa: *Reis zonder doel.* Servire, Utrecht 1994. 160 blz. geïll. f 34,50. (FS)

De Dagdromer

In Italië werden binnen korte tijd twintigduizend exemplaren van *De Dagdromer* verkocht aan volwassenen. Ik schrijf met nadruk "volwassenen" omdat de Engelse schrijver Ian McEwan

dit boek presenteerde als zijn eerste kinderboek.

In *De Dagdromer* blikt de hoofdpersoon, Peter Fortuin, terug naar zijn dagdromen uit de tijd dat hij tien jaar oud was. Peter vormt met zijn vader, moeder en zusje een heel gewoon ge-

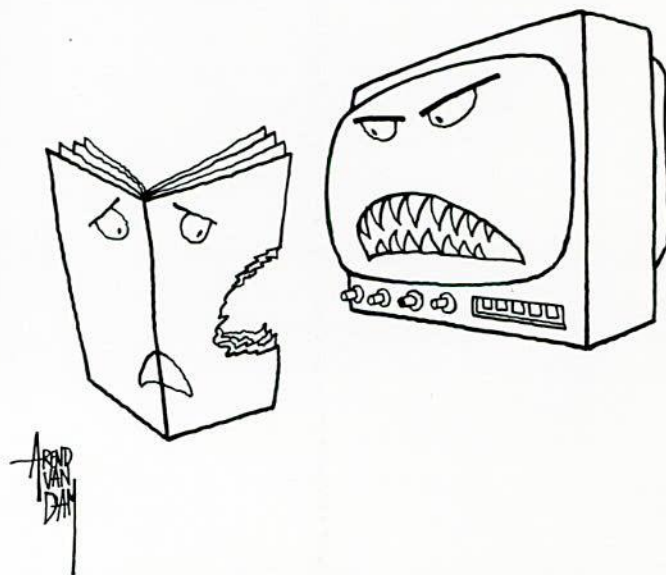

zinnetje. Maar als Peter zich terugtrekt in zijn eigen gedachten-wereldje gebeuren er de meest fantastische dingen: hij overwint z'n angst voor het rotjoch van de school, kruipt -letterlijk- in de huid van een kat, hij ontmaskert een inbreker, wordt weer baby en krijgt mot met de poppen van zijn zusje.

Een heerlijk boek met een knipoog naar onze eigen, misschien al vergeten, jeugd waarin we zelf nog dagdroomden.

Ian McEwan: *De Dagdromer*; De Harmonie, Amsterdam 1995, 105 blz f 22,50 (EK)

Erika Krijt
Joan Merens
Frank Spoelstra

SPIEGELEN

Onlangs kwam ik, zappend, terecht in een programma over ontwikkelingswerk. Een blanke vrouw vertelde de interviewer het volgende verhaal. Ze had foto's gemaakt van de kinderen uit haar klas en deze opgehangen. Ze vroeg de kinderen aan te wijzen wie wie was. Alle kinderen wisten aan deze opdracht te voldoen, maar opvallend was dat geen van de kinderen wist hoe ze er zelf uitzagen, ze wezen dan ook niet naar zichzelf, hadden bij hun eigen gezicht geen naam te noemen.

Ik vind dit bijzonder. Vooral omdat de kinderen tussen vijf en tien jaar oud waren. Ik vroeg mij af wat dit voor hen betekende. Een spiegel geeft iemand een gezicht. Het is het beeld waarvan je weet dat dat het beeld is dat anderen zien als ze naar je kijken. Het is ook het beeld waarbij je denkt: 'Dat ben ik. Zo zie ik er uit.'

Wat gebeurt er met je als je nooit een afbeelding van je gezicht te zien krijgt? Ontstaat er dan evenzogoed een 'zelf'beeld, want daarover gaat het? Waarschijnlijk wel. Een kind leert dat het het lichaam, waarmee het in de omgeving handelt, mag beschouwen als 'mijn' lichaam. Dat veronderstelt al een soort van centrum in het denkpatroon van het kind. Als het 'mijn' kan denken en zeggen, is er ook een 'ik', hoewel een kind in het begin van zijn denkend leven zichzelf bij naam noemt (en misschien daarom ook nog 'zijn' gebruikt in plaats van 'mijn'). Het vereist een bepaald

mentaal inzicht om tot het woord 'ik' te kunnen komen.

Toch is het anders, denk ik. Het heeft met identificeren te maken, met 'je-zelf een identiteit geven'. Ik denk dat mensen die hun gezicht nooit hebben gezien andere identificaties (identiteiten) maken. Die identificeren zich meer met hun gehele lichaam. Waarschijnlijk zullen ze ook anders antwoorden op de vraag waar ze het centrum in hun lichaam ervaren. Ze zullen misschien antwoorden dat het in hun borst of buik ligt. Ze zullen zeker ook aangeven dat hun handen en voeten belangrijke delen zijn van het zelfbeeld. Mensen die weten hoe ze er in hun gezicht uitzien, zullen, wanneer ze aan zichzelf denken, aan hun gezicht denken. Zij ervaren hun identiteit, hun zelfbeeld waarschijnlijk in hun hoofd, tussen de ogen.

Is dit alles belangrijk? Misschien niet wezenlijk. Voor iedereen geldt dat hij/zij met het ouder worden meer en meer wordt meegenomen door het denken van de hersenen, waarin het ik-centrum als een vast gegeven, als regelaar de scepter zwaait. Het maakt feitelijk niet zo uit wat de kenmerken van het ik-beeld zijn. Of iemand zichzelf nu ziet als x of als y, hij zal zeggen dat hij x is, of y en met zijn denken zal hij de belangen van x, of y behartigen. Het ik-denken zal wel steeds aan lichte veranderingen blootstaan. We passen ons aan, we herdefiniëren ons-zelf steeds een beetje,

soms heel rigoreus, maar altijd met een ik-beeld in het centrum.

Belangrijk is wel dat zelf-definiëring kan worden versneld. Bijvoorbeeld door een spiegel. Mensen reageren op hoe je er uitziet. Als je in de spiegel zelf kunt zien hoe je er uitziet, begrijp je beter waarom je omgeving reageert zoals ze reageert. Je kunt je beter verplaatsen in de positie van een ander. Dat geeft voordeel. Het wordt ook eenvoudiger om iets aan je zelf te veranderen, wat dat ook moge zijn. Een spiegel leert je om naar 'je zelf te kijken'. Hiermee bedoel ik dat je leert om jezelf als object, als ding te zien.

Tot nu toe heb ik het alleen nog over uiterlijke zaken, immers de spiegel vertelt je alleen iets over hoe je er aan de buitenkant uit ziet. Voor innerlijke kenmerken kun je je echter ook spiegelen. Ik denk dat de meeste gebeurtenissen in je leven een soort spiegel kunnen zijn voor wie je innerlijk bent. Door die gebeurtenissen te bestuderen leer je wie je zelf bent. Wat gebeurt er, wie zijn er bij betrokken, wat doet elk en waarom, en waarom reageer ik zoals ik reageer. Zulk onderzoek kan schokkend zijn, net zoals het voor de kinderen schokkend was toen ze hun eigen gezichten te zien kregen. Je zult er maar achter komen dat je toch eigenlijk minder mooi en aardig bent dan dat je zelf dacht.

Net zoals je aan een spiegel voorbij kunt gaan, zonder er in te kijken, zo kan men ook het leven leven en geen dieper zelf-inzicht ontwikkelen. Die keuze heeft een ieder. En het is goed dat die vrijheid er is.

Raadsman Joost M. van Langen

Raadsliden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
Wezep/t Harde/ Vlb. Twenthe	L.J.H. (Lex) Beekers	05207-67549/05255-8109	* 06 - 535 - 7549 * 06 - 514 - 6093	038-212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-627909/627913	* 06 - 549 - 7913	040-627322
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942848629
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-1341, tst. 2492/2498	* 06 - 534 - 2492	03210-18934
Rotterdam/ Doorn	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341/381	* 06 - 213 - 341/281 * 06 - 202 - 617	03480-14787
Arnhem	E.Y. (Ellen) Bremer	085-718911, tst. 335	* 06 - 517 - 335	08308-21867
Den Helder	C.C. (Tinke) Dekker-Hundling	02230-52089	* 06 - 209 - 2089	02991-3525
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	05214-8750	* 06 - 532 - 2643	05220-62273
Den Helder	M.J. (Marias) van Dorp	02230-52405	* 06 - 209 - 2405	035-232142
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	02230-56820	* 06 - 209 - 6820	072-641080
Seedorf	R.P. (Rob) Geene	00-4942817510, tst. 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942812470
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	030-365234	* 06 - 557 - 5234	075-703705
Assen	W.A. (Bart) Hetebray	05920-58574	* 06 - 541 - 8574	05160-13579
Weert	C.H. (Kees) van der Hilst	04950-82811, tst. 702	* 06 - 578 - 702	013-425425
Driehuis- Den Helder	C. (Carine) van Hinte	02550-61204	* 06 - 219 - 204	01727-13248
Ede	A.H.T. (Ad) Hornis	08380-81826	* 06 - 678 - 1826	030-937808
Harderwijk	I.P. (Irma) Jacobs	03410-76000, tst. 7809/7810	* 06 - 533 - 7810	03417-58156
Blomberg	F.G. (Frits) van de Kolk	00-4952358150	* 06 - 443 - 259	00-4952356621
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	00-4942817510, tst. 2285/2286	* 06 - 594 - 2285	00-4942816195
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	030-365234	* 06 - 557 - 5234	035-234907
Stolzenau	J.G.J. (Jan) Nauts	00-49633277276	* 06 - 445 - 290	00-495761687
Woensdrecht	V.J.B.M. (Vincent) Peeters	01646-92977	* 06 - 504 - 2654	01640-47215
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-607051	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
Nijmegen	P. (Peter) Samwel	080-276911, tst. 154/196	* 06 - 511 - 1154	080-563833
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snel	085-533377 of 532774	* 06 - 564 - 2774	080-229069
Schaarsbergen	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	085-532752 of 532774	* 06 - 564 - 2774	08382-1675
Breda	J.W.F. (Jan) Sulman	076-273341	* 06 - 529 - 3341	076-872688
Vught	J.E.M. (José) Verheyen	073-881000, tst. 1564	* 06 - 531 - 1564	080-239840
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-346826	* 06 - 519 - 6826	05110-72385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	033-952099
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	03404-14436		05210-13657
Stafradsvrouw	J.J. (Joan) Merens	03404-14436 of 20906		085-629745
Coornherthuis (raadsman)	J. (Jan) den Boer	03404-14060		03210-18934
(raadsman)	J.M. (Joost) van Langen	03404-14060		08370-10205

VALLen WIJ NOG STEEDS
ONDER HET
MINISTERIE
VAN DEFENSIE?

NEE, WIJ ZIJN INGEDEELD
BIJ HET
BUREAU VOOR
UITZENDKRACHTEN

